

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบันผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทาง ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

1.1 ความหมายของความศรัทธา

1.2 ลักษณะความศรัทธา

1.3 ประเภทความศรัทธา

1.3.1 ความเชื่อมั่น

1.3.2 ความเลื่อมใส

1.3.3 ความพึงพอใจ

1.3.4 ความคาดหวัง

2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

2.1 ความหมายของบทบาทของพระสงฆ์

2.2 บทบาทในด้านต่างๆของพระสงฆ์

2.2.1 บทบาทด้านการปกครองของคณะสงฆ์

2.2.2 บทบาทด้านเจ้าอาวาส

2.2.3 บทบาทด้านการศึกษา

2.2.4 บทบาทด้านการเผยแผ่

2.2.5 บทบาทด้านจริยวัตร

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. บริบทของชุมชน

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

ความศรัทธาตามแนวทางพุทธศาสนาเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา อย่างมีเหตุ มีผล ว่าสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีคุณค่า ด้วยความชื่นชมยินดี ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยความหมายของ ศรัทธา มีแนวคิดทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของความศรัทธา

นักวิชาการ นักปราชญ์ท่านผู้รู้ หลายท่านได้แสดงทัศนคติ และวิพากษ์ ในความหมายของ คำว่า “ศรัทธา” ไว้ ดังต่อไปนี้

ประยูรท์ ประยูรชโต (2008:1) ให้ความหมายความศรัทธาว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อ ซึ่งในความหมายอย่างหนึ่งคือ การเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น เมื่อเห็นคุณค่าของสิ่งใด ก็พอใจในสิ่งนั้น และก็ยึดเหนี่ยว มุ่ง ไปตามสิ่งนั้น เมื่อมุ่งไปหา หรือมุ่งหน้าต่อสิ่งนั้น มุ่งจะทำ และมุ่งจะไป ก็เกิดกำลัง ขึ้นมา ศรัทธาเป็นพลัง

ดังนั้นความศรัทธาจึงหมายความว่า เมื่อเกิดศรัทธาต่อสิ่งใดก็พร้อมจะอุทิศ พุ่มเทร่างกาย และจิตใจ แต่ความศรัทธานั้นจะต้องประกอบด้วยเหตุผล เป็นศรัทธาที่เกิดประโยชน์โดยไม่เป็นผลเสียหาย ต่อตนเองและสังคม จึงจะเป็นความศรัทธาทางพุทธศาสนา

สถาพร ฐานวิโร (2008:3) ได้เรียบเรียงจากพจนานุกรมศัพท์ เรื่อง ของศรัทธาว่า ศรัทธา ความเชื่อ ในทางธรรม หมายถึงเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อมั่นในความจริง ความดี สิ่งที่ดีงาม และในการทำความดี “ไม่ลู่ไหลตื่นตูมไปตามลักษณะอาการภายนอก เขียนอย่างสันสกฤตเป็นศรัทธา ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งผ่านการกลั่นกรองจากปัญญานี้ ทางพุทธศาสนาเรียกว่า “สัทธาญาณสัมปยุตต์” ญาณ แปลว่า ความรู้ที่เกิดจากปัญญา สัมปยุตต์ แปลว่า ประกอบด้วย การถือเอาสิ่งที่ตนเองรู้ ตนเองเห็น โดยปราศจากการใช้ปัญญาพิจารณา ให้รู้ถึงเหตุและผล เป็นความเชื่อที่ขาดปัญญา ความเชื่อเช่นนี้ เรียกว่า “สัทธาญาณวิปยุตต์” อนึ่ง ถ้าเชื่อตามเขา เรียกว่า “อริโมกข์ศรัทธา”

พระธรรมปิฎก (2544:9) ต้องเชื่อว่า สิ่งเหล่านั้น มีจริง เป็นจริง 1 ต้องเชื่อว่า สิ่งเหล่านั้น สามารถพิสูจน์ได้ 1 ต้องเชื่อว่า เป็น ไปอย่างถูกต้องตามเหตุผล 1 ปัญญา ก็คือ ความรู้ หรือถ้าจะให้ เกิด ความเข้าใจง่ายขึ้น ปัญญาเกิดจากความรู้ที่ได้ไตร่ตรองกลั่นกรองตามหลักการต่างๆ ปัญญา หรือ ความรู้นั้น มีหลากหลาย แต่มีอย่างหนึ่งในภาษาไทย เรียกว่า ปฏิภาณ เป็นแหล่งความรู้ที่บุคคล สามารถรวบรวมความรู้ ประู้งแต่งความรู้ ให้สามารถนำออกมาใช้ได้ทันทีทันควัน หรือใช้แก้ปัญหา เฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น ความเชื่อ ก็เกิดจากความรู้ ปัญญา ก็เกิดจากความรู้ ความรู้ทั้งสองอย่างคือ สิ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ที่เรียกว่า ความศรัทธา ตามลักษณะของ พุทธศาสนา

ศรัทธา (ภาษาบาลี) หรือ (ศรัทธา เขียนตามภาษาสันสกฤต) นั้น เกิดจากการได้รับอิทธิพล สังคม วัฒนธรรม จารีต ประเพณีและสิ่งแวดล้อม คือเชื่อตามๆกันมา ยึดถือเป็นคติปฏิบัติสืบต่อกันมา อย่างหนึ่ง ความเชื่อเกิดจากการได้รับการศึกษา ได้รู้ ได้เห็น ได้ฟัง สืบต่อกันมา อย่างหนึ่ง ความเชื่อที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนใดๆนั้น ส่วนใหญ่มักไม่ได้คิดพิจารณาคือ เขาบอกให้ทำก็ทำตามกันมา อย่างนี้เป็นต้น

สถาพร ฐานวิโร (2008:4) เรียบเรียง ในกาลามสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แก่ชาว “กาลามะ” ที่แคว้น โกศล ถึงความเชื่อที่อาจทำให้ผิดพลาดได้ 10 ประการ โดยหลักของความศรัทธาทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลเชื่ออย่างมีเหตุมีผลประกอบด้วยปัญญา มีใจความตอนหนึ่งว่า “ก่อนจะเชื่อสิ่งใดให้ใช้ปัญญาพิจารณาว่า ดูก่อนชาวกลามะทั้งหลาย เมื่อใดท่านรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมชาติเหล่านั้นเป็นอกุศล มีโทษ นักปราชญ์ติเตียน เมื่อทำแล้วยอมให้เกิดแต่ส่วนที่ไม่เป็นประโยชน์และทุกข์ ท่านควรละกรรมเหล่านั้นเสีย ธรรมเหล่านั้นเป็นกุศล ไม่มีโทษ นักปราชญ์สรรเสริญ เมื่อทำแล้วยอมเกิดประโยชน์”

บุคคลผู้มีศรัทธาพึงทราบว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้เชื่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก เช่นเดียวกับ ฤกษ์ ยาม การดูหมอ การผูกดวง การสะเดาะเคราะห์ สิ่งเหล่านั้นไม่สามารถดลบันดาลให้บุคคลเป็นไปอย่างโน้นได้อย่างนี้ได้ แต่พระองค์ทรงสอนให้เชื่อกรรม คือการกระทำของตนเอง จึงขอแนะนำให้รู้จักทางที่ควรละ คือทางแห่งความชั่ว

สรุปความหมาย ศรัทธา ได้แก่ ความเชื่อ ซึ่งความเชื่อนั้น สามารถที่จะเชื่อได้หลากหลายระดับ มีตั้งแต่ความเชื่ออย่างมั่นคง ความเลื่อมใส ความพึงพอใจ แต่ความเชื่อเหล่านั้น อาจเป็นความเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้อง เมื่อรวมความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแล้ว มีอยู่สองประการ ได้แก่ เชื่ออย่างมีเหตุมีผล ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองอย่างถูกต้อง เชื่อว่า ศรัทธาญาณสัมปยุตต์ ประการหนึ่ง ความเชื่อ ที่มงายไร้เหตุผล เป็นความเชื่อนอกพระพุทธศาสนา เรียกว่า ศรัทธาญาณวิปยุตต์

2. ลักษณะความศรัทธา

ลักษณะความศรัทธาคือการแสดงออกมาให้เห็นถึงความจริงใจพร้อมที่จะกระทำตามความเชื่อมั่นนั้น โดยไม่ลังเลสงสัย

พระไตรปิฎก (2008:1) พระพุทธเจ้าได้ตรัสลักษณะความศรัทธาไว้ในสุกตีสสูตร พระไตรปิฎกเล่ม 24 เล่ม 16 ในอังคุตตรนิกาย เอกาทสกนิบาต ปิณณาสกั ทรงแสดงว่า

ดูกรสุกตีส ถ้าอย่างนั้นเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึสติล สำรวมแล้วในปาฏิโมกข์สังวรถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมีปรกติเห็นภัยในโทษทั้งหลายมีประมาณน้อย สมาทานสิกขาอยู่ในสิกขาทั้งหลาย แม้นี้ก็ป็นลักษณะแห่งศรัทธาของผู้มีศรัทธา ฯ

พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงลักษณะของความศรัทธามีหลายประการ เช่นผู้ที่ได้สดับรับฟังมามาก จำได้มาก ประพฤติตนเป็นคนดีงามทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง ถึงที่สุด รู้จักคบเพื่อนที่ดี กระทำตนเป็นคนว่านอนสอนง่าย ขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน กล่าวคำอันไพเราะเป็นที่รัก ปราศจากเพื่อละอกุศล กระทำกุศลให้เกิดขึ้น และพยายามรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้ เป็นลักษณะของความศรัทธา

พระไตรปิฎก (2008:2) เรื่องมิลินทปัญหา (ปัญหาที่ 10) พระเจ้ามิลินทถามพระนาคเสน เรื่อง ลักษณะศรัทธา พระนาคเสน กล่าวว่า “ศรัทธามีความผ่องใสเป็นลักษณะ” พระเจ้ามิลินทตรัสถามต่อว่า “ศรัทธามีเป็นประเภทใด” พระนาคเสน อธิบายว่า “ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้นก็ข่มนิวรณ์ไว้ ทำจิตให้ปราศจากนิวรณ์ ทำจิตให้ผ่องใสไม่ขุ่นมัว” นี้เป็นลักษณะของศรัทธา

พระไตรปิฎก (2008:3) มุลนิกศึกษและเผยแพร่พระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงลักษณะของศรัทธาพระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี เล่ม 1 ภาค 1 ว่า อินทรีย์ครองความเป็นใหญ่กว่าธรรมอื่น ในการน้อมใจ ชื่อเป็นลักษณะศรัทธา ศรัทธานั้นเองเป็นอินทรีย์ ชื่อว่า สัทธินทรีย์ ก็ศรัทธานั้น มีการเลื่อมใสเป็นลักษณะ และมีความแล่นไปเป็นลักษณะ ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้นย่อมข่มนิวรณ์ทั้งหลาย ย่อมให้กิเลสสงบ ย่อมทำจิตผ่องใส ย่อมทำจิตไม่ขุ่นมัว เหมือนแก้วมณีพระเจ้าจักรพรรดิอันทำน้ำให้ใสสะอาด ใสในน้ำแล้วสามารถทำให้น้ำใส ย่อมให้โคลนสาหร่ายจอกแหวน เปลือกตมสงบ ย่อมให้น้ำใสสะอาดไม่ขุ่นมัว ฉะนั้น กุลบุตร โยคาวจรให้ทานก็ดี สมาทานศีลก็ดี กระทำอุโบสถศีลก็ดี ภาวนาก็ดี ด้วยจิตผ่องใส พึงทราบศรัทธานั้น อย่างนี้ เรียกว่า มีความเลื่อมใส เป็นลักษณะ

สรุป ลักษณะของศรัทธา คือความผ่องใส รื่นเริงของจิตใจ ปราศจากความเศร้าหมอง แม้จะทำกิจการต่างๆ ถ้าทำด้วยศรัทธาแล้ว ก็จะไม่เกิดความทุกข์ความเศร้าหมอง ศรัทธามีลักษณะเป็นพลังงานของจิตใจ มุ่งมั่นดำเนินไปอย่างไม่ท้อถอย ศรัทธาในพุทธศาสนาจะประกอบด้วยปัญญาพิจารณาไตร่ตรองถึงเหตุและผล สิ่งถูก สิ่งผิด แล้วปฏิบัติตาม จนบรรลุถึงจุดหมายนั้น

3. ประเภทศรัทธา

ความศรัทธาในด้านต่างๆ ของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบาทพระสงฆ์ อาจมีระดับความศรัทธามากน้อย ต่างกัน จึงจัดระดับความศรัทธา ดังต่อไปนี้

3.1 ความเชื่อมั่น

ความเชื่อมั่น เป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา ที่บุคคลเชื่อในสิ่งนั้น ทั้งที่เป็นวัตถุ และสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ ดังที่ท่านผู้รู้ ได้แสดง ไว้ ดังต่อไปนี้

เฉชา อยู่หว่าง (2547:18) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เชื่อ” ได้แก่ “การเห็นตามด้วยอย่างมั่นคงและมั่นใจ”

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522:54) ให้ความหมายว่า ความเชื่อ คือสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และเชื่อว่า อำนาจลึกลับทำให้มนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย เมื่อมนุษย์กลัวอำนาจสิ่งต่างๆ จะทำสิ่งต่างๆ เพื่อไม่ให้ถูกลงโทษ และเอาใจต่ออำนาจลึกลับนั้น

ทัศนีย์ ทานตวนิช (2523:224) ให้ความหมายของความเชื่อว่า หมายถึงการยอมรับ นับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตน หรือ ไม่มีตัวตน ว่ามีอยู่จริง หรือเป็นความจริง การยอมรับนี้ อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้เห็นหรือไม่ก็ได้

ธวัช ปุณโณทก (2528:350) ให้ความหมายความเชื่อว่า ความเชื่อ หมายถึงการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือมนุษย์ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์ หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถ จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่ง ยอมรับและให้ความยำเกรง

จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร (2528 :5) กล่าวว่า ความเชื่อหมายถึง การตัดสินใจของคน ในสังคมเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ว่าเป็นอย่างไร อาจไม่มีเหตุผลหรือมีเหตุผล ที่เกิดขึ้นเอง สามารถหาคำตอบได้เท่าที่ความรู้และประสบการณ์ของคนในสังคมนั้นมีอยู่ คัดสินว่า สิ่งนั้นเป็นเหตุเป็นผลกันและเชื่อในสิ่งนั้น

ฟิชเบน และเอเซน (Fishben & Ajzen. 1975.p:131) ให้ความหมายเรื่องความเชื่อว่า “ความเชื่อ” หมายถึงการลงความเห็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งของบุคคล ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามความรู้ความเข้าใจ และสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่มีต่อเรื่องนั้น

สรุปได้ว่า ความเชื่อหมายถึง การลงความเห็นหรือการยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดในจิตใจของแต่ละบุคคล โดยส่วนหนึ่งเป็นมาจากประสบการณ์ด้านความรู้ความเข้าใจและสิ่งแวดล้อมของบุคคล และความเชื่อนั้นจะเป็นเรื่องที่มีพื้นฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ หรือ เป็นเรื่องมโนภาพ เป็นเรื่องที่ก่อประโยชน์หรือเป็นโทษต่อบุคคล สังคม อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

दनัย ไชยโยธา (2543:234) ได้อธิบายเรื่องความศรัทธา หรือความเชื่อในพระพุทธศาสนาว่า เป็นศาสนา “อเทวนิยม” ไม่เชื่อเรื่องการอ้อนวอนให้เทพบันดาล ในสิ่งต่างๆที่ตนปรารถนา แต่สอนให้เชื่อเรื่องกรรม คือการกระทำ ด้วยเจตนา เชื่อว่า ผลย่อมมาจากเหตุ ถ้าผลดีย่อมมาจากเหตุที่ดี ผลไม่ดีย่อมมาจากเหตุที่ไม่ดี เขียนถึงเรื่องกรรมเอาไว้ว่า กิเลส กรรม และวิบาก ต่างเป็นเหตุและผลในตัวเอง ซึ่งก่อให้เกิดวงจรชีวิต ดังพระพุทธทวจนะว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลลงใจแล้วย่อมกระทำความกรรม ทางกาย ทางวาจา และทางใจ” (ฉักกนิบาต อังคุตตรนิกาย สุตตันตปิฎก พระไตรปิฎก เล่มที่ 22) นั้นแสดงว่า การกระทำที่มีเจตนาเป็นตัวนำจัดเป็นกรรม ส่วนการกระทำที่ไม่มีเจตนา ไม่นับเป็นกรรม เช่น ไม่มีเจตนาเดินไปเหยียบมดตาย ไม่เป็นกรรม คือ

ปาณาติบาต แต่หากจงใจเหยียบให้มันตายจึงเป็นกรรม คือ ปาณาติบาต การกระทำที่ปราศจากเจตนาในทางศาสนา เรียกว่า “กิริยา” เป็นการเคลื่อนไหวธรรมดาๆ ที่ไม่มีผลทางจริยธรรม

สิริภพ เหล่าลาภะ (2545:127) ได้อธิบายเรื่องความเชื่ออย่างถูกต้องว่า บุคคลผู้เป็นสัตบุรุษหรือเป็นคนดีต้องมีศรัทธา ความเชื่อถือที่ถูกต้อง 4 อย่าง คือ

1. เชื่อกรรม เชื่อว่าการกระทำดี และการกระทำชั่วมีอยู่จริง
2. เชื่อถือผลกรรม เชื่อว่าผลของการกระทำดีและผลของการกระทำชั่วมีจริง
3. เชื่อถือว่า สรรพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นเจ้าของกรรม (กัมมัสสโก)

ฟังพาศัยกรรม (กัมมปฏิสรโณ) มีกรรมเป็นพวกพ้องเผ่าพันธุ์ (กัมมพันธุ์) เป็นทายาทของกรรม (กัมมทายาท) จักทำดีหรือทำชั่วตนเองเป็นผู้รับ ผลของการกระทำนั้น (กัลยาณัง วา ปาปัง วา ยัง กัมมัง คริสสันติ ตัสสะ ทายาท ภาวิสสันติ) เมื่อตนเองทำความชั่วจักบ้ายเบี่ยงเลี่ยงหลบความรับผิดชอบหรือปิดป้ายความชั่วให้คนอื่นก็ไม่ได้ หรือเมื่อตนเองทำดี จักมอบความดีให้คนอื่น แบ่งปันความดีให้คนอื่น ก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน เหมือนคติธรรมคำคมที่ว่า “ความดีไม่มีให้ อยากได้ต้องทำเอง” และ

4. เชื่อถือในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เชื่อว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง ลด ละ เลิก กิเลส จริง พระธรรมดีจริง และพระสงฆ์ คือสาวกที่ดีจริง พระมหาบุญเพียร บุญญวิริโย (2543:52) กล่าวถึงความเชื่อของคนไทยส่วนหนึ่งว่า เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ อันเป็นความเชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับ นอกกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ซึ่งขัดกับหลักเหตุผลและหลักกฎแห่งกรรม โดยสิ้นเชิงเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ไม่ทรงสรรเสริญแม้จะมีบางตอนในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงเรื่องไสยศาสตร์ แต่ก็กล่าวในลักษณะติเตียนเป็นของต่ำ แม้แต่เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ พระพุทธองค์ก็มีได้สรรเสริญกลับติเตียนและห้ามมิให้ภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความหลุดพ้นทุกข์ เป็นของต่ำ จึงไม่ควรยึดถือและส่งเสริม เพราะทำให้หลงยึดติดเพียงแต่อำนาจลึกลับเท่านั้น และจะกลายเป็นกำแพงปิดกั้นปัญญาให้รู้และเข้าใจในธรรมขั้นสูงได้

สนิท สมัคเทพ (2539:28) กล่าวว่า พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อร่วมกันในเรื่องบาปบุญ คุณโทษ ในเรื่องกฎแห่งกรรมและความดี ตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์ แม้ว่าจะมีพฤติกรรมแตกต่างกันออกไปบ้างตามระดับความรู้ความเข้าใจของแต่ละบุคคลก็ตาม แต่วิธีการมองโลกต่างๆ ก็คล้ายคลึงกันอยู่ไม่น้อย อันมีผลให้มีพฤติกรรมร่วมกันหลายประการ โดยเฉพาะพฤติกรรมทางด้านพิธีกรรม อาทิ การบวช การทำบุญทำทาน ในทางพุทธศาสนาอื่นๆ อันได้แก่ การทอดกฐิน ผ้าป่า การร่วมสร้างโบสถ์วิหาร และพิธีกรรมอันเป็นมงคลอื่นๆ

สรุป ความเชื่อมั่นในทางพุทธศาสนา หมายถึง ความศรัทธาใน หลักธรรมคำสอน ศรัทธาพระสงฆ์ ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย ที่สอนเรื่องความศรัทธา คือ ความเชื่อ อย่างมีเหตุมีผล อัน

ประกอบด้วยปัญญา และความเชื่อ ในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เชื่อเรื่องกรรม เชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ อีก ความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็น ได้จาก การทำบุญตักบาตร การช่วยเหลือในกิจกรรม พิธีกรรม ทางพระพุทธศาสนา การพึ่งเทศน์ รักษาศีล ของชาวพุทธ เป็นต้น

3.2 ความเลื่อมใส

ความเลื่อมใสเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา หมายถึง ความชื่นชมรื่นเริงจิตใจแจ่มใส ปิติในหลักธรรมคำสอน และความเลื่อมใสที่เกิดจาก บุคลิกภาพของพระสงฆ์ประการหนึ่ง พระไตรปิฎก เล่ม ๑๗ ในปสาทสูตร บรรทัด ๖๒๖๗- ๖๓๐๘ หน้า ๒๗๗-๒๗๘ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชนเหล่าใด เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ชนเหล่านั้นชื่อว่า เลื่อมใสในบุคคล ผู้เป็นเลิศ ก็และผลอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้เลิศๆ” “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชนเหล่าใดเลื่อมใสในวิราคะธรรม ชนเหล่านั้นชื่อว่า เลื่อมใสในธรรมอันเลิศ ก็ผลอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในธรรมอันเลิศ”

พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงลักษณะความเลื่อมใสว่า เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ย่อมรู้แจ้งในธรรม เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ย่อมถวายทักษิณียอันยอดเยี่ยม เลื่อมใสในพระธรรม ย่อมชื่อว่า มีธรรมเป็นเลิศ และประพฤติธรรมซึ่งเป็นที่สิ้นกำหนด เลื่อมใสในพระสงฆ์ ย่อมเป็นผู้เลิศ ของบุญเขตอันยอดเยี่ยม บุญที่เลิศย่อมส่งผลให้เป็นผู้เจริญไปด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ จะเป็นเทวดา หรือมนุษย์ ย่อมเป็นผู้เลิศด้วยความบันเทิง

เดชธรรม ภิกขุ (2545:185) อธิบายประวัติการเข้ามาบวชของอัครสาวกเบื้องขวา คือ พระสารีบุตรว่า ได้เข้ามาบวชเพราะความเลื่อมใสในกิริยามารยาทอันงดงามของพระอัสสชิเถระ ที่เที่ยวโจจรบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ จึงตามไป ช่วยรับใช้ ได้ถ้ามถึงวัตรปฏิบัติของพระอัสสชิ และขอให้แสดงธรรม พระอัสสชิแสดงธรรมเพียงย่อๆ พระสารีบุตรก็ได้ดวงตาเห็นธรรมนั้นเกิดจากความเลื่อมใส ในพระเถระ

อดิศักดิ์ ทองบุญ (2546:29) ได้กล่าวถึง ความเลื่อมใส ในเรื่องความเป็นมาของลักษณะสูตร ว่า พระอานนท์ได้ออกโจจรบิณฑบาต ในกรุงสาวัตถี ได้ยินประชาชนกล่าวชื่นชมพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้มียุทธลักษณะมหาบุรุษที่น่าเลื่อมใสอย่างยิ่ง เมื่อพระอานนท์ทูลเรื่องนี้แก่พระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสว่า นั่นเป็นความเลื่อมใสในรูปลักษณะเท่านั้น

สรุป ความเลื่อมใส เป็นผลมาจากความศรัทธา อันประกอบด้วย ความชื่นชมยินดี พอใจ ความปลาบปลื้ม ที่บังเกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล อันมีเหตุมาจากสิ่งต่างๆทั้งที่เป็นรูปของวัตถุ และสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ

3.3 ความพึงพอใจ

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หน้า 775 ได้ให้ความหมายความพึงพอใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ ความหมายและทฤษฎี ความพึงพอใจ หมายถึง อารมณ์ ความรู้สึกที่บุคคล มีต่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง วอลเลอร์ สเตน (Wallerstein อ้างถึงใน สง่า ภูณรงค์ 2540 :33) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้น เมื่อได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมาย หรือเป็น ความรู้สึกขั้นสุดท้ายที่ได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก หรือทัศนคติ ที่มีต่อ บุคคล ต่องาน ต่อ สิ่งแวดล้อม และวัตถุต่างๆ ในทางที่ดี แก่บุคคล ผู้ที่มีความพึงพอใจนั้น

เดวิส (Devis 1952 อ้างถึงในสมพร รุ่งเรืองกลกิจ, 2537:18) มีความเห็นว่า พฤติกรรม เกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์ คือความพยายามที่จะจัดความตึงเครียด หรือความกระวนกระวาย หรือภาวะไม่ได้ดุลยภาพในร่างกาย เมื่อมนุษย์สามารถจัดสิ่งต่างๆ ดังกล่าวได้แล้ว มนุษย์ย่อม ได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่ตนต้องการ

วรูม (Vroom 1964. อ้างถึงในสมพร รุ่งเรืองกลกิจ, 2537:18) กล่าวว่า ทัศนคติ และความ พึงพอใจ ในสิ่งหนึ่ง สามารถใช้แทนกันได้ เพราะทั้งสองคำนี้ หมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลได้ เข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น ทัศนคติบวกจะแสดงให้เห็นสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้น และทัศนคติ ลบ จะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจ

วอลแมน (Walman, 1989:384) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีความสุข เมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ความต้องการ หรือแรงจูงใจ

พิทักษ์ ตรีขุทิม (2538:24). กล่าวว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกของบุคคล ที่มีต่อเรื่อง ใดเรื่องหนึ่งในเชิงประเมินค่า ซึ่งจะเห็นว่า เกี่ยวข้องสัมพันธ์ กับทัศนคติอย่างแยกกัน ไม่ออก

สนิท เหลือบุญนาค (2529:7) กล่าวถึงความพึงพอใจหมายถึง ท่าที ความรู้สึกความ คิดเห็นที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ภายหลังที่ได้รับประสบการณ์ในสิ่งนั้นมาแล้ว ในทางบวก พึงพอใจ นิยมชมชอบ สนับสนุน เจตคติที่ดีของบุคคล เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการ ในทางตรงกัน ข้าม ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ ความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้น จะเห็นได้ว่า ความพึงพอใจ และความไม่พึงพอใจ มีความเกี่ยวโยงกันในลักษณะตรงกันข้าม

สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์ (2540:17) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกส่วนตัว ที่รู้สึกเป็นสุขหรือยินดีที่ได้รับการตอบสนองความต้องการในสิ่งที่ขาด หายไป หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สมดุล ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรม ที่จะแสดงออก ของบุคคล ซึ่งมีผลต่อการเลือกที่จะปฏิบัติ ในกิจกรรมใดๆนั้น

นอกจากนี้ จันทรศรี สมานรัมย์ (2550, พฤษภาคม 23) และพัฒนพงษ์ สายเพชร (2550, มิถุนายน 6) ซึ่งเป็นบุคคลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับความพอใจต่อบทบาทพระสงฆ์ ในเขตตำบลโคกล่าม อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ว่าพอใจกับพระสงฆ์ที่ให้การสนับสนุนและให้ความรู้แก่นักเรียน ซึ่งเป็นการปลูกฝังคุณธรรมให้กับเด็กนักเรียน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีไม่เบียดเบียนกันและกัน พอใจกับการที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมในด้านพัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียน พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง ช่วยแก้ปัญหาพุทธศาสนิกชน

จากที่กล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึกรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเกิดจากพื้นฐาน ของการรับรู้ ค่านิยม และประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับ และเกิดขึ้นต่อ เมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคลนั้นได้ ซึ่งระดับความพึงพอใจของแต่ละบุคคล ย่อมมีความแตกต่างกันไป สรุป ความพึงพอใจได้แก่ สิ่งที่บุคคลแสวงหา นั่นก็คือ ความพอใจ ความเต็มใจ อิ่มใจ ในสิ่งนั้นๆ ทั้งที่เป็นวัตถุและมีใช้วัตถุ เป็นส่วนที่ดี เป็นบวก โดยฝ่ายเดียว ไม่มีฝ่ายไม่ดีหรือฝ่ายเจือปน

3.4 ความคาดหวัง

ความคาดหวังเป็นแนวคิดหนึ่งที่ทำให้บุคคล เกิดแรงกระตุ้น อยากจะไปให้ถึงจุดมุ่งหมาย ทฤษฎีของ มาสโลว์ (Maslow) กล่าวว่า ถ้าหากบุคคลเกิดความต้องการพร้อมๆกัน ในหลายสิ่ง บุคคลนั้นจะเลือกปฏิบัติอย่างไร ซึ่งทฤษฎีของ วรูม (Vroom) เป็นการกล่าวถึงกระบวนการความคิดของมนุษย์ จะทำอะไร มนุษย์จะหาทางคำตอบที่จะทำ เช่น ฉันควรทำงานหนักไหม หรือถ้าทำงานหนักแล้วจะได้ค่าตอบแทนคุ้มค่าหรือไม่ และ วรูม ให้ความสำคัญต่อการที่บุคคลรับรู้ในสถานการณ์หรือความคาดหวัง ว่าอะไรจะเกิดขึ้น หากเขาทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมา ซึ่งทฤษฎีความคาดหวังที่วรูมได้เสนอ ประกอบด้วยมโนทัศน์ต่างๆ ที่นำมาอธิบายทฤษฎีของเขา (Vroom, 1964, อ้างถึงใน สุภวัตร หนูพริก, 2538:15-16)

ทฤษฎีความคาดหวัง (The Expectancy)

นักจิตวิทยาในยุคปัจจุบันที่อยู่ในกลุ่มวิถยานิยม (Cognitivism) มีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ใช้ปัญญา หรือความคิดในการตัดสินใจว่า จะกระทำพฤติกรรมอย่างไรอย่างหนึ่ง เพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่สนองความต้องการของตนเอง ด้วยความเชื่อเช่นนี้เอง จึงเกิดมีคติฐาน (Assumption) ดังนี้

1. พฤติกรรมของมนุษย์กำหนดขึ้นโดย ผลรวมของแรงผลักดันภายในตัวของเขาเอง และแรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อม
2. มนุษย์แต่ละคน มีความต้องการ ความปรารถนา และเป้าหมายแตกต่างกัน

3. บุคคลตัดสินใจที่จะทำพฤติกรรม โดยเลือกพฤติกรรมหลายอย่าง สิ่งที่เป็นมูลให้เลือก ได้แก่ความคาดหวังในค่าของผลลัพธ์ที่ได้รับ ภายหลังจากที่แสดงพฤติกรรมนั้นไปแล้ว ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “ความคาดหวัง” ไว้มากมายด้วยกัน

พัชนี วรกวิน (2522:69) กล่าวให้ความหมายความคาดหวังว่า ความคาดหวังเป็นแนวทาง ในการกำหนดพฤติกรรมที่จะมีต่อบุคคลที่ตนคาดหวัง หรือต่อตนเองในลักษณะที่ตนคิดว่าถูกต้อง ความคาดหวังอาจจะตรงต่อความเป็นจริงที่เกิดขึ้น หรือห่างไกลกับความเป็นจริง มีผลต่อการ ยอมรับของบุคคลอย่างมาก

รัชชัย เกื้อเกตุ (2542:11) กล่าวสรุปไว้ว่า ความคาดหวังหมายถึง ความคิดเห็น หรือสิ่งที่ คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น หรือ คาดหมายว่าจะกระทำได้ และปรารถนาจะไปให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

รังสรรค์ ทิมพันธ์พงศ์ (2521:13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความคาดหวังว่า บทบาท เป็นการกระทำหรือคุณสมบัติต่างๆซึ่งอยู่ในตำแหน่งหนึ่งๆ ควรจะมีความเหมาะสมตามหน้าที่ๆ ได้รับมอบหมายตามหน้าที่นั้นๆ หรือการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทที่สอดคล้องกับความคาดหวัง ของบุคคลอื่นๆ

วรูม (Vroom อ้างถึงใน สมใจ ลักษณะ,2530:45) ได้ให้แนวคิดที่สำคัญไว้ว่า “บุคคลจะ เลือกแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความสะดวกสบายหรือพอใจมากที่สุด และแนวทางนั้น มีความ ไม่สบายน้อยที่สุด”

กฤษฎา บุญเจือ (2536:28) สรุปในงานวิจัยของตนเองไว้ว่า ความคาดหวังนั้นเป็นการ คาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าว่าจะเกิดอย่างไร และถ้าความคาดหวังนั้นจะมีผู้แสดงต่อความคาดหวัง แล้ว สามารถจะชี้ถึงความตั้งใจในการปฏิบัติงานจากระดับความคาดหวังได้

สรุป จากความหมายและความสำคัญที่บุคคลต่างๆ ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับความคาดหวัง พอ สรุปได้ว่า เป็นการคาดการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดมีขึ้นหรือสิ่งที่คาดคิดไว้ว่าจะเกิดขึ้น หรือ คาดหมายว่าจะได้รับ และเป็นไปตามปรารถนาที่มุ่งหวัง และบรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ จันทรศรี สมนรัมย์ และคณะ (2550, พฤษภาคม 23) ซึ่งเป็นบุคคลที่ผู้วิจัยได้ สัมภาษณ์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังกับพระสงฆ์ว่า

1. คาดหวังว่าจะเป็นผู้นำทางด้านศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา เครื่องยึดต่อการ ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา

2. คาดหวังว่าจะเป็นผู้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักธรรมของศาสนา เพราะคาดหวังว่า พระสงฆ์คือที่พึ่งสุดท้าย เนื่องจากปัจจุบัน สภาพสังคม มีการเปลี่ยนแปลงไปนิยมทางด้านวัตถุมากขึ้น เด็กและเยาวชนปัจจุบันละเลยต่อการ ปฏิบัติตามหลักธรรม และประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธ

3. คาดหวังว่า จะเป็นศูนย์รวม และยึดเหนี่ยวจิตใจของทุกคนในชุมชนให้มีความรัก สามัคคี มีความสะอาดและเกรงกลัวต่อการทำความชั่ว

4. คาดหวังว่า จะเป็นผู้สืบทอดและรักษาพุทธศาสนา ให้เป็นศาสนาประจำชาติไทย ตลอดไป

สรุปก็คือ ความคาดหวัง หมายถึงการแสดงออกของบุคคลเป็นไปตามความตั้งใจว่า จะ เป็นไปอย่างนั้นๆ และเรื่องเกี่ยวกับความคาดหวังของบุคคล มักจะเกี่ยวข้อง หรือ เป็น ไปแนวทาง จิตวิทยาสังคม ซึ่งเน้นทางด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล ความต้องการของบุคคล ในการที่จะกระทำ กิจการใดๆ เพื่อให้ได้ผลตอบแทนตามอย่างที่ตนต้องการ หรือ ความคาดหวัง หมายถึง การตั้ง ความหวังไว้ล่วงหน้า กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ว่าสิ่งนั้นๆ จะต้องเป็นไปอย่างที่ดี เช่นตั้งความหวังเอาไว้ กับพระสงฆ์ว่า จะต้องเป็นพระที่ดี หรือ คุณครูยอมเป็นผู้ที่ดี มีความรู้ หรือ ตำรวจจะต้องเป็นผู้ พิทักษ์กฎหมาย ถ้าพระ หรือคุณครู หรือ ตำรวจ เป็นไปอย่างที่ดีเอาไว้ ก็หมายถึง ความคาดหวัง นั้นเป็นจริง แต่ถ้าไม่เป็นอย่างที่คาดหมายเอาไว้ ความคาดหวังนั้นก็เรียกว่า ผิดหวัง ไม่เป็นไปอย่าง ที่คิด

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

1 ความหมายของบทบาทพระสงฆ์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ พระมหาโยธิน ละมุล (2545:72). อ้างใน พระไตรปิฎกเล่มที่ 25 หมวดขุททกนิกาย อิติวุตตก เรื่องที่ 107 หน้า 486 พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับ ภิกษุว่า การปฏิบัติตนให้ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัย เป็นบทบาทที่ดี อย่างหนึ่งของภิกษุ เพราะภิกษุ ทั้งหลายล้วนแต่เลี้ยงชีวิตด้วยการออกบิณฑบาตจากผู้อื่น ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนให้ การประพฤติปฏิบัติ อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ให้ ทั้งปวง

ป.อ. ปยุตโต (2540:86-89) กล่าวว่า ในส่วนของศาสนทายาท ในที่นี้คือ พระสงฆ์ ต่าง ก็ ได้ทำประโยชน์ให้กับสังคมไทยมานับแต่ครั้งอดีต เช่นเดียวกัน โดยหน้าที่ของพระสงฆ์ นั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในหลักทศ 6 คือ การปฏิบัติต่อกันถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกันมีมารดาบิดา-บุตร เป็น ต้น ในส่วนของทศ 6 นั้น กล่าวถึง คุุหันธ์กับสมณพราหมณ์ หรือพระสงฆ์ กล่าวคือ เมื่อพระสงฆ์ ได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชน 5 อย่าง มีการอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 เป็นต้นแล้ว พระสงฆ์ ก็ต้องตั้ง อนุเคราะห์คุุหันธ์ ตามหลักปฏิบัติ คือ

1. ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว และความเสื่อมเสีย สิ่งใดไม่ดีไม่งาม พระเณรต้อง ขวนขวาย แนะนำคัดเตือนอย่าให้ญาติโยมทำ ถ้าญาติโยมทำสิ่งไม่ดี ก็ไปช่วยเหลือให้พ้นออกมา และแนะนำสิ่งที่ดีต่างๆ ให้เขาประพฤติปฏิบัติ

2. ให้ตั้งอยู่ในความดี คอยแนะนำ และชักนำให้ทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ อันจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญ ถ้าเขาห่างเหินธรรมก็ชักนำเข้ามา
3. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ด้วยน้ำใจงาม มีเมตตา กรุณา ปรารถนาความสุขความเจริญougงามแก่เขา
4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยเห็น ธรรมอะไรที่ญาติโยมยังไม่รู้ ก็เอามาสอน ความรู้ อะไรที่เป็นกุศล เป็นประโยชน์ ก็เอามาบอกมาเล่า
5. ชี้แจงอธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง เรื่องอะไรยังได้เพียงหลัก ได้เพียงหัวข้อ ยังไม่พิสดาร ยังไม่ละเอียดลึกซึ้งพอ ก็พยายามชวนขวนขวายหาทางสอนแนะนำ อธิบายจนเข้าใจชัดเจน
6. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จมีความสุขความเจริญ วิธีที่ดีงาม จะนำไปสู่สุคติภูมิเป็นอย่างไรก็บอกให้เข้าใจ

พระมหาสุภา อุทโท (2541:15) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในสมัย พระเจ้าอโศกมหาราชว่า พระพุทธศาสนาดำเนินการมาจนถึงสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่ง ภายหลังจากการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า 234 ปี พระองค์ได้เป็นอัครศาสนูปถัมภก ในการทำ สังคายนาครั้งที่ 3 และพระองค์ได้ทรงส่งพระเถระอรหันต์ ไปเผยแผ่พุทธศาสนายังที่ต่างๆถึง 9 สาย ทั้งศรีลังกา และสุวรรณภูมิ (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันได้แก่ พม่า ไทย ลาว อินโดนีเซีย เป็นต้น) พระองค์ทรงใช้ธรรมะ นำการทหาร กล่าวคือ พระองค์ ทรงใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ขยายอาณาเขต จากที่ก่อนที่จะล้อมใสในพุทธศาสนา พระองค์ทรงใช้กำลังรบในการขยายอาณาเขต และสรุปบทบาทของพระสงฆ์ในสมัยพระเจ้าอโศกได้ดังนี้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ ไม่แตกต่างจากสมัยพุทธกาลมากนัก คือเน้นการสอนศีลธรรมและจิตวิญญาณ พระสงฆ์ ส่วนใหญ่ใน สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ส่วนมากเป็นพระอริยบุคคล แต่อาจน้อยกว่าสมัยพุทธกาลบ้าง การที่ พระมหากษัตริย์มีมากขึ้น ในการส่งเสริมและสนับสนุน ให้พระสงฆ์ไปประกาศศาสนาหรือสั่งสอน ศีลธรรมยังประเทศต่างๆ ส่วนหนึ่งเพราะพระเจ้าอโศกมหาราช ต้องการขยาย นโยบายทางการเมือง พระองค์ ไปยังประเทศต่างๆด้วย

พระราชาวรมุณี (2529:ก) กล่าวว่า ในสมัยสุโขทัยนั้น บทบาทของพระสงฆ์จะไม่แตกต่าง จากสมัยก่อนหน้านั้นมากนัก กล่าวคือ การเรียน การปฏิบัติ และการสอนประชาชน โดยมีเหตุการณ์ ที่น่าศึกษาคือ

1. พ.ศ. 1820 พ่อขุนรามคำแหงขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเชษฐา พระองค์ทรงล้อมใสใน วัตรปฏิบัติ ของพระสงฆ์ชาวลังกาที่พำนักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก พระองค์จึงทรง อาราธนาพระเถระนั้นมายังกรุงสุโขทัย ให้พำนักอยู่ ณ วัดอรุณญิก ให้ทำหน้าที่สอนธรรมแก่

ชาวเมือง นับแต่นั้นมา พระองค์ได้เข้ามามีบทบาทในการสั่งสอนและอบรมศีลธรรมแก่ชาวเมือง สุโขทัย ทำให้พลเมืองมีศีลธรรม มีความร่มเย็นดังที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกดังกล่าว

2. พ.ศ. 1897 ในรัชสมัยของพระเจ้าลิไท ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพ่อขุนรามคำแหง พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มาก โดยพระองค์ได้ทรงอาราธนาพระสงฆ์จากลังกามายัง กรุงสุโขทัย พระองค์ได้ทรงออกผนวชด้วย พร้อมกันนี้ พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรม ที่เกี่ยวกับเรื่องการทำบุญ การทำบาปกรรม ชื่อว่า เถภูมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วงและทรงสอน ธรรมแก่ชาวเมืองของพระองค์เอง และได้ทรงอาราธนาพระสงฆ์ให้เข้ามาเรียนพระธรรมวินัยและ วิชาการทางโลกในพระราชวังด้วย

โยชิโนะ ทะมุรุ (2545:69) ได้เรียบเรียงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในปัจจุบันว่า บทบาท พระสงฆ์ในปัจจุบันนั้น กำหนดเอาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 อันเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีการใช้ แผนการพัฒนาประเทศ กล่าวคือ มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นใช้โดยครั้งนั้น บทบาทพระสงฆ์ ก็สืบต่อมาจากก่อนหน้านั้น กล่าวคือ ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ศาสนา การสาธารณสงเคราะห์ และ ถึงแม้การดำเนินบทบาทนั้นจะน้อยลงไป เริ่มตั้งแต่บทบาทของพระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองหลวง ออกไป ยังเมืองใหญ่ตามลำดับ ในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (2535:7) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้คือ

มาตรา 15 ตรี ในส่วนที่กล่าวถึงหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ในข้อที่ 3 ว่า ควบคุมและ ส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณ สงเคราะห์ของพระสงฆ์ ทำให้กล่าวได้ว่า หน้าที่ของพระสงฆ์นั้นมีอยู่ 5 ประการ คือ

1. การศาสนสมบัติ
2. การศึกษาสงเคราะห์
3. การเผยแผ่
4. การสาธารณูปการ
5. การสาธารณสงเคราะห์

จะเห็นได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน จะมีกรอบในการปฏิบัติชัดเจนมากขึ้นกว่า สมัยอดีต ซึ่งในอดีตนั้น จะมีกรอบการปฏิบัติในพระธรรมวินัยเท่านั้น

คะเนิงนิตย์ จันทบุตร (2532:52-56) จำแนกบทบาทพระสงฆ์ไว้ 3 ประการ คือ

1. การพัฒนาคุณภาพพลเมืองด้านคุณธรรมจริยธรรม
2. การสงเคราะห์ประชาชนเช่น การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชน ตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต งานประเพณีส่วนรวม และงานเทศกาลต่างๆ

3. การช่วยเหลือทางราชการ โดยเฉพาะการรักษาความปลอดภัยของชาติ และกิจการทางสังคมวิทยา เป็นต้น

จันจค์ อธิวัฒน์สิทธิ (2530:337) ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า บทบาทพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยนั้นเป็นสิ่งที่คืออยู่แล้ว ไม่ควรจะต้องไปปรับอะไร เพราะเป็นบทบาทที่เด่นล้ำสมัย ถูกต้องในทุกยุคทุกสมัย (อกาลิโก) บทบาทของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยถือว่าเป็นบทบาทหลักที่ท่านจะต้องเรียนรู้และต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด (สุปฏิปันโน) บทบาทในฐานะผู้ปฏิบัติตนให้สมควรแก่การกราบไหว้ ควรแก่การถวายเครื่องไทยธรรม ควรแก่การเป็นเมื่อนานาญของโลก และบทบาทในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรม แนะนำสั่งสอนแก่ผู้มีปัญหา เหล่านี้ถือเป็นบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ พร้อมกันนี้ยังได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพประชากรไว้ 3 ประการ คือ

1. การสร้างคนให้ได้รับการศึกษา ในสมัยก่อนการศึกษาของไทยอยู่ในวังกับในวัด วังเป็นสถาบันการศึกษาของเจ้านายและขุนนางชั้นสูง ส่วนวัดเป็นสถาบันการศึกษาของสามัญชน ถึงแม้ปัจจุบันรัฐจะแยกการศึกษาออกจากสถาบันสงฆ์ แต่สถาบันสงฆ์ก็ยังมีบทบาทในการเสริมสร้างคนให้ได้รับการศึกษาอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนที่ยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้รับผลประโยชน์อย่างมากจากการเอื้ออำนวยหรือการบริการของสถาบันสงฆ์

2. การสร้างคนให้มีคุณธรรม การอบรมสั่งสอนให้คนมีคุณธรรมเป็นหน้าที่หลักของสถาบันสงฆ์ที่เดียว เป็นที่ยอมรับกันว่า การที่สังคมไทยมีความสงบสุขพอสมควร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะบทบาทของพระสงฆ์ได้มีการอบรมสั่งสอนให้กับประชาชนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักศีลธรรม และสอนให้บุคคลละเว้นจากความชั่วร้ายและอบายมุข

3. เสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน พัฒนาสิ่งแวดล้อม พัฒนาอาชีพ สร้างถนนหนทาง บ่อน้ำ สาธารณสุข และโรงเรียน เป็นต้น รวมทั้งระดมกำลังชาวบ้านให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเด็กกำพร้าและคนยากไร้ ช่วยให้ผู้ติดยาเสพติดพ้นจากการตกเป็นทาสยาเสพติด เป็นต้น

บุญเพียร บุญญวิริโย (2545:25) ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ 2 ลักษณะแล้ว คือ (1) บทบาทส่วนตัว (2) บทบาทต่อพระศาสนา และ(3) บทบาทต่อสังคม แล้วก็ต้องปรับอีก แต่ไม่ต้องเปลี่ยน คือคงหลักเดิมเอาไว้ แต่ปรับบทบาทของตนเสียใหม่ ปรับกระบวนการปรับทำที่ ปรับวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับโลกยุคไร้พรมแดน 3 ประการ คือ

1. ปรับให้เข้าสู่บทบาทเดิม เพื่อรักษาพระธรรมวินัย

2. ปรับกระบวนทัศน์การเรียนรู้ โดยต้องปรับปรุงระบบการศึกษาของสงฆ์ 2 ลักษณะคือ (1) ปรับปรุงระบบการศึกษาของสงฆ์ ให้เหมาะสมกับยุคสมัย (2) พระสงฆ์ในฐานะเป็นปัจเจกบุคคลต้องปรับกระบวนทัศน์การเรียนรู้

3. ปรับโครงสร้างการปกครอง กล่าวคือ ปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็น การปกครองโดยพระธรรมวินัยเป็นหลัก

กล่าวโดยสรุปแล้ว นับแต่ครั้งอดีตเป็นต้นมาพระสงฆ์ที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่ของตนตามกรอบแห่งพระธรรมวินัยตลอดมา ถึงแม้ว่า บางครั้งจะหลงประเด็น ไปข้าง หรือผิดเป้าหมายไปบ้าง ในบางช่วงของสมัยอยุธยา ที่พระสงฆ์พากัน ไปเรียนวิชาทางอิทธิปาฏิหาริย์กันมาก ทำให้ห่างเหิน จากการเรียนพระธรรมวินัยไป และหากกล่าวในปัจจุบัน สำหรับในเมือง บทบาทพระสงฆ์ได้ลดน้อยถอยลงจนแทบจะไม่มีบทบาทในการเป็นผู้นำในด้านต่างๆ ของสังคมได้ ส่วนในชนบท พระสงฆ์ก็ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสุดความสามารถ และยังคงดำรงความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และการพัฒนาสังคมนั้นๆ ได้มากกว่า เขตในเมือง จึงกล่าวได้ว่าบทบาทและหน้าที่หลักๆ ของพระสงฆ์ คือ

1. การศึกษาเล่าเรียนเพื่อพัฒนาตนเอง ทั้งความรู้ฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การทำหน้าที่ในบทบาทที่สองได้อย่างแท้จริง

2. การรักษาสืบทอดพุทธศาสนา

3. การนำหลักธรรมที่ตนได้ศึกษาไปช่วยสงเคราะห์ประชาชน เพื่อ (1) ช่วยเหลือเพื่อนร่วมโลกให้ได้มีโอกาสได้รู้จักธรรมของพระพุทธเจ้า จนไปถึงการพ้นทุกข์ และ(2) เป็นการตอบแทนคุณสัตว์หรือประชาชนที่อุปถัมภ์บำรุงตนด้วยปัจจัย 4

เพราะฉะนั้น ครอบครัวยุคที่พระสงฆ์ยังคงสามารถคงสถานะและบทบาทเหล่านี้อยู่ ก็เป็นอันหวังได้เลยว่า พุทธศาสนายังคงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

บทบาทในด้านต่างๆของพระสงฆ์

1. บทบาทด้านการปกครองของคณะสงฆ์

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นส่วนมาก พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในสังคมไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ก็มีจำนวนมาก และกาลเวลายุคสมัยก็เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา เมื่อพระสงฆ์มีจำนวนมาก กาลเวลาก็เปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องมีระบบการปกครองกฎระเบียบข้อบังคับเพิ่มเติมขึ้นมาอีกนอกเหนือจากกฎระเบียบทางพระธรรมวินัย เพื่อเป็นการปรับระบบการปกครองให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

พระราชมนูณี (ประยูร ชัมมจิตโต) และคณะ (2539:58) ได้นำพระราชนิพนธ์เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง มีใจความว่า

ตั้งใจจะอุปถัมภก   จะขอยกพระพุทธศาสนา
จะป้องกันขอบขันทีมา   รักษาประชาชนและมนตรี

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชข้างต้น ที่ทรงตรัสภายหลังที่พระองค์ได้เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นองค์ปฐมกษัตริย์ราชจักรีวงศ์ อันเป็นสิ่งบ่งบอกว่า พุทธศาสนานั้นจะยังคงอยู่คู่สยามไทยตลอดไป บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ ช่วงแรกๆนั้นไม่มีอะไรแตกต่างไปจากสมัยอยุธยาและธนบุรีมากนัก กล่าวคือ มีการศึกษาของพระสงฆ์และการใช้วิชาความรู้แก่ประชาชน และในช่วงแรกๆนี้ ก็ยังมีการชำระพวกลัทธิชื้ออยู่ โดยรัชการที่ 1 ทรงให้ออกกฎหมายสงฆ์ถึง 10 ฉบับด้วยกัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพระสงฆ์ และมีการสังคายนาพระไตรปิฎกด้วย

พระเทพปริยัติสุธี (2544:119) และปิยวัตร อาภัสสโร (2545:16) เรียบเรียงระเบียบการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ว่า ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มาตรา 15 ตี (1) และ (3) และข้อ 5 แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กล่าวถึง “การ” ไว้โดยชัดเจนเป็น 6 ประการ คือ 1) การรักษาความเรียบร้อยดีงาม 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) การสาธารณูปการ 6) การสาธารณสงเคราะห์ กิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนา จะมีมากน้อยเพียงใดก็ตาม ย่อมรวมลงใน “การ” ทั้ง 6 นี้ และ “การ” ทั้ง 6 นี้ เป็นงานในหน้าที่ของ องค์การปกครองคณะสงฆ์โดยแท้ แต่วิธีดำเนินการนั้น ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม

บุญเลี้ยง ขจีฟ้า (2554:155) กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จขึ้นครองสมบัติเมื่อ พ.ศ. 2489 ภายหลังที่คณะสงฆ์ได้ใช้พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ฉบับใหม่ได้ 5 ปี การคณะสงฆ์เริ่มเป็นแบบประชาธิปไตยตามอย่างการปกครองบ้านเมือง เจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่จะให้คณะสงฆ์รวมเป็นเอกภาพ ถือเป็นอันเดียวกัน ก็ยังไม่สำเร็จ คือการปกครองส่วนรวมเป็นไปตาม พ.ร.บ. แต่การปกครองในนิยายยังมีอยู่เช่นเคย ตามบทบัญญัติ แห่ง พ.ร.บ. ฉบับนี้ ต่อมา สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน) รักษาการสมเด็จพระสังฆราช ได้เสนอให้ใช้ พ.ร.บ. 2505 แทน คือเปลี่ยนจากระบบ สังฆมนตรี สังฆสภาไปใช้ระบบ มหาเถรสมาคมตามแบบเดิม ครั้งรัชกาลที่ 5 คือ พ.ร.บ. ร.ศ. 12 แทน และโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (อยู่) วัดสระเกศ เป็นประธาน เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ สมเด็จพระสังฆราช และองค์ประธานก็ได้แต่งตั้ง กรรมการมหาเถรสมาคมชุดแรก ขึ้น 7 รูป

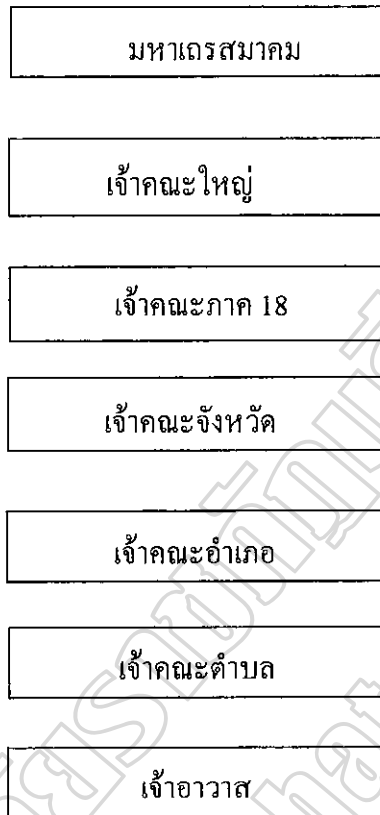

ต่อมา พ.ศ. 2506 ก็โปรดเกล้าฯสถาปนาสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

พระธรรมปิฎก (2543:5) ได้กล่าวว่า การปกครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เป็นพุทธศาสนานิกายเถรวาท หรือหินยาน พระสงฆ์ในประเทศไทยได้ปฏิบัติตามแนวทางของนิกายเถรวาท ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติไปตามพระผู้ใหญ่ว่าปฏิบัติกันมา โดยเคารพนับถือพระธรรมวินัยเป็นเหมือนพระศาสดาพระพุทธเจ้าตรัสไว้เองก่อนปรินิพพาน ว่า เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้วกลับไปไม่ได้ทรงตั้งพระภิกษุองค์ใดเป็นศาสดาแทนพระองค์ แต่พระองค์ได้มอบหมายให้ชาวพุทธได้รู้กันว่า พระธรรมวินัยนั้นแหละเป็นพระศาสดาแทนพระองค์ ชาวพุทธจำนวนมากถึงกับจำพุทธพจน์ภาษาบาลีได้ว่า “โย โว อานนท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญุตโต โส โว มมจฺเจนสตถา” แปลว่า คุณก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลายโดยการที่เราล่วงลับไป

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2541) ได้กำหนดตำแหน่งต่างๆ ของพระภิกษุ ผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ในข้อ 4 ว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ มีประมุขสงฆ์ คือ พระสังฆราช ซึ่งตามสมณศักดิ์ว่า พระญาณสังวร สังฆปริณายก เป็นผู้ปกครองสูงสุด การปกครองลดหลั่นลงมาเป็นลำดับชั้น ดังนี้

โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์

ที่มา : ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา กรมการศาสนา (2539)

ปิยวัฒน์ อภิสฺสโร (2544:3) ได้เรียบเรียง การปกครองคณะสงฆ์ ไว้ว่า แบบแผนที่วางไว้เป็นข้อปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์ เรียกว่า “ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์” แยกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ส่วนหลัก ได้แก่แบบแผนกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครอง หรือผู้รับมอบงาน หรือคณะผู้รับมอบงาน
2. ส่วนย่อย ได้แก่แบบแผนที่กำหนดอำนาจหน้าที่การควบคุมบังคับบัญชา การรักษางาน การรักษาการแทน และวิธีการปฏิบัติอื่นๆ แบบแผนที่เราใช้เป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และแบบแผนที่ได้ยึดจารีตเป็นหลัก แยกตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย มี 2 ส่วน คือ

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ เป็นส่วนที่ 1 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค เป็นส่วนที่ 2 และพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการวัด เห็นควรเพิ่มระเบียบการปกครองส่วนวัดเข้าไว้เป็นส่วนที่ 3

อนึ่ง การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกาย และเจ้าคณะธรรมยุต ปกครองบังคับบัญชาชาววัดและพระภิกษุสามเณร ในนิกายนั้นๆ

พระครูวิพุทธธรรมาภรณ์. (2546:18) ได้เขียนชีวประวัติไว้ในการพัฒนาวัดว่าในสมัยนั้น เขาเรียกว่า พระคณาธิการ ไม่ใช่เรียกว่า พระสังฆาธิการ เหมือนสมัยนี้ ในสมัยที่ใช้พ.ร.บ.คณะสงฆ์ จัดตั้งเป็นองค์การ 4 องค์การ คือ 1) องค์การปกครอง 2) องค์การศึกษา 3) องค์การเผยแผ่ 4) องค์การสาธารณูปการ

พระมหาทองสา ธวานิสสร และคณะสงฆ์อำเภอลำปลายมาศ (2547:66) ได้เรียบเรียง เป็นหนังสือการปกครองคณะสงฆ์อำเภอลำปลายมาศว่าด้วยเรื่อง กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 27 (พ.ศ. 2546) แก้ไขเพิ่มเติม กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 ตี และมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มหาเถรสมาคม กฎมหาเถรสมาคมไว้ดังต่อไปนี้ ข้อ 1 กฎมหาเถรสมาคมนี้เรียกว่า “กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 27 (พ.ศ. 2546) แก้ไขเพิ่มเติมกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์” ข้อ 2 กฎมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการคณะสงฆ์ เป็นต้นไป ข้อ 3 ยกเลิกข้อความในข้อ 29 แห่งกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) ว่าด้วย ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “เพื่อยกย่องเชิดชูพระสังฆาธิการ ผู้ปฏิบัติหน้าที่มาด้วยความเรียบร้อย มหาเถรสมาคมจะมีหน้าที่ให้คำปรึกษาของเจ้าคณะในชั้นใดๆ ก็ได้ให้ที่ปรึกษามีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่เจ้าคณะนั้นๆ” ตราไว้ ณ วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2546 (สมเด็จพระญาณสังวร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

ไพบูลย์ ช่างเรียน (2516:1) ได้กล่าวถึงเรื่องการพัฒนาสังคมและการบริหารว่า การพัฒนาสังคมและการบริหาร โดยมีรัฐเป็นองค์การสำคัญ ในการบริหารนั้น ได้มีระบบแบบต่างๆ เกิดขึ้น ซึ่งอาจพิจารณา แบ่งระบบการปกครองต่างๆ ออกได้เป็น 3 แบบ คือ

1. ระบบการปกครองที่มีบุคคลเดียวเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อันได้แก่การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช และระบบเผด็จการ ในระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ถือว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของพระมหากษัตริย์พระองค์เดียว

2. ระบบการปกครองที่มีคณะบุคคลส่วนน้อย เป็นเจ้าของอธิปไตย อันได้แก่การปกครองในระบอบคณาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการปกครองที่มีอำนาจในการปกครองของรัฐ ตกเป็นของคนกลุ่มน้อย ของปวงชนภายในรัฐ

3. ระบบการปกครองที่มีพลเมืองของรัฐ เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อันได้แก่การปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการปกครองในสถานะที่มีประชาชนส่วนรวม เป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตย และเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย

บุญเพียร ช่างเรียน (2516:2) ได้กล่าวต่อ ถึงลักษณะการปกครองและการบริหารราชการ ส่วนท้องถิ่นว่า ที่ราษฎรถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ เพราะมีลักษณะ ดังนี้ คือ

1. เนื่องจากข้าราชการเป็นผู้คิดลักษณะการปกครอง และหยิบยื่นให้แก่ท้องถิ่น ข้าราชการ จึงเป็นผู้ควบคุมและไม่ยอมปล่อยให้อำนาจการปกครอง ให้อยู่ในมือของประชาชนทันที ครั้นถึงนาน วันเข้า ลักษณะการควบคุมราษฎรของข้าราชการคือ อำนาจของรัฐบาลกลาง ก็ยังมีมากขึ้นทุกที

2. ประชาชนเป็นผู้รับการปกครองท้องถิ่นจากรัฐบาลกลาง โดยปราศจากความเข้าใจ ใน การปกครองของตนเอง ดังนั้นเนื่องจากไม่รู้ ความคิดที่จะเข้าร่วมและควบคุมการบริหารงาน ใน ท้องถิ่นโดยตรงตามสิทธิ การปกครองของตนเองจึงไม่เกิดขึ้น

3. เนื่องจากท้องถิ่นขาดความเจริญ มีรายได้ไม่พอเลี้ยงตนเอง จึงมักเรียกร้องให้รัฐบาล กลางช่วยเหลือ ในเรื่องต่างๆ โดยไม่เฉลียวใจว่า ยิ่งขอให้รัฐบาลช่วยมากเพียงใด ก็ยังมีกฎหมาย และข้าราชการส่วนกลางเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ซึ่งผลก็คือ ราษฎรถูกจำกัดเสรีภาพโดยปริยาย

2. ด้านบทบาทเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสเป็นพระสงฆ์ชั้นสูงสุดท้าย ที่เป็นผู้เข้าถึงและใกล้ชิดประชาชนได้มากที่สุด ซึ่งมีบทบาทต่อการปกครองดูแลวัด อาราม ภิกษุ สามเณร ศาสนสมบัติของวัด ตลอดจนผู้ที่เข้ามาอยู่ อาศัยภายในเขตอารามของวัด และมีความสำคัญอย่างมากต่อศาสนิกชน เพราะเจ้าอาวาส เป็น ผู้ปกครองดูแลภิกษุ สามเณร การอบรมสั่งสอนหลักธรรมวินัย การประสานระหว่างวัดกับบ้าน โรงเรียน ต่างๆเหล่านี้ ล้วนเป็นหน้าที่ที่เจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติ ความศรัทธา ความเลื่อมใสจะเกิดขึ้น เจ้าอาวาสมีส่วนสำคัญที่จะต้องรับผิดชอบ คำว่าเจ้าอาวาส จะต้องคู่กับวัดเสมอ ถ้าขาดวัด เจ้าอาวาส ก็มีขึ้นไม่ได้ ดังนั้น วัด จึงมีความสำคัญไม่น้อยกว่า เจ้าอาวาส

กองพุทธศาสนา กรมการศาสนา (2539:173) กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาวัด ไว้ดังนี้

เป้าหมายสำคัญเป็นนโยบายของกรมการศาสนา คือการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของ ชุมชน ซึ่งการพัฒนาจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น วัดควรจะดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้ โดยลำดับ

1. จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนชาวบ้าน โดยรอบวัดให้มากที่สุด

2. จัดการปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นกันให้มากที่สุด

3. จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อยร่มรื่นเหมาะสมกับสภาพความต้องการและความจำเป็นให้มากที่สุด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 747 ให้ความหมายของวัดว่า วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปกติมี พระอุโบสถ มีพระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่ด้วย คำว่า “วัด” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานแบบคำไทย โดยที่มาของคำว่า “วัด” นี้ ยังไม่มีข้อยุติ ด้วยบางคนอธิบายว่า มาจากคำว่า “วัดวา” ในภาษาบาลี แปลว่า เป็นที่สนทนาธรรม บ้างก็ว่า มาจาก “วัตร” อันหมายถึงกิจปฏิบัติ หรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่าง คือ การจำศีล ซึ่งคำว่า (วัตร) ตามนัยนี้ น่าจะหมายถึง สถานที่พระภิกษุสงฆ์เข้าไปจำศีลเจริญภาวนา หรือสถานที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจที่พึงกระทำนั่นเอง แต่มีบางคนสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “วัดวา” อันหมายถึงการกำหนดขอบเขตของดิน

ลอเยอร์ นิวส์ (Lawyer News, 2008:1) ให้รายละเอียดเจ้าพนักงานในวัด ว่า สมภาร หรือ เจ้าอาวาส เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาสงฆ์ หรือปกครองบังคับบัญชาพระลูกวัด บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เจ้าอาวาสมีอำนาจในการห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยภายในวัด และสั่งห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทออกจากวัดด้วย วัดมีรายได้หรือผลประโยชน์เป็นเงินหรือทรัพย์สินใดๆ วัดจะมีการแต่งตั้งไวยาวัจกรเบิกจ่ายเงินของวัดอีกด้วย จะเห็นได้ว่า เจ้าอาวาสและไวยาวัจกรมีอำนาจหน้าที่พร้อมมูล ทั้งสองประการ ด้วยเหตุนี้เอง กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองอำนาจและหน้าที่ของบุคคลทั้งสอง โดยกฎหมายรับรองให้อำนาจคุ้มครองเป็นเจ้าของพนักงานตามกฎหมาย

“เจ้าอาวาส” ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ให้ความหมายไว้ว่า “พระที่ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองวัด”

“ไวยาวัจกร” ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ให้ความหมายไว้ว่า “ผู้ทำหน้าที่แทนสงฆ์เกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงิน”

เจ้าอาวาสและไวยาวัจกร เป็นพนักงานตาม พ.ร.บ. พ.ศ. 2505 มาตรา 45 จะเห็นว่าตามกฎหมายสงฆ์หรือคณะสงฆ์ หรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 45 บัญญัติว่า “ให้ถือว่า พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” เมื่อเจ้าอาวาสและไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ในอำนาจและหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติหรือกระทำมิตินชอบไม่ถูกต้องแก่เจ้าอาวาสและไวยาวัจกร โดยผิดกฎหมายแล้ว ต้องถือว่า การกระทำผิดต่อเจ้า

พนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ม.136-ม.146 (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2008, 2))

คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด (2008:1) แสดงความหมายของพระสังฆาธิการ ว่า “พระสังฆาธิการ” เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เริ่มใช้มาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายตราสามัคคีฉบับที่ 5 (พ.ศ.2506) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการเปลี่ยนใช้นามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า “พระ” “สังฆ” และ “อธิการ” เป็น “พระสังฆาธิการ” แปลศัพท์ได้ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิ์ขาดในทางคณะสงฆ์” พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็ม ตามแม่บทบัญญัติว่า หมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์”

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงานของคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็ม ตามกฎหมาย “พระคณาธิการ” เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2480 มีบทบาทในการบริหารการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาตามที่กำหนดไว้ในองค์การ 4 อย่าง คือ การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการ

“พระสังฆาธิการ” เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 2 พ.ศ.2535 มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตพื้นที่ของตน คือ บริหารคณะสงฆ์ และพระศาสนา ตามที่กำหนด 4 องค์การเดิม คือ

1. การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (เดิมคืองานในองค์การปกครอง)
2. การศาสนศึกษา (เดิมคือคืองานในองค์การศึกษา)
3. การสาธารณูปการ และ
4. เพิ่มการศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์เข้า พร้อมทั้งเอานิคกรรม (ตัดสินอิทธิกรรม) รวมเข้าอยู่ในอำนาจหน้าที่เจ้าคณะชั้นนั้นๆ เพื่อไม่ให้มีการถ่วงดุลอำนาจดังเช่นเดิม เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวกรวดเร็วและเป็นธรรม

3. บทบาทด้านการศึกษาของพระสงฆ์

การศึกษาของคนไทยเมื่อครั้งอดีตเริ่มมีการศึกษาจากวัดเป็นส่วนใหญ่ ดังคำกล่าวที่มักพูดกันติดปากว่า “บวชเรียนเขียนอ่าน” ถ้าผู้ใดต้องการศึกษาเรียนรู้วิชาการต่างๆแล้วก็จะต้องบวชเรียนเขียนอ่าน การศึกษาของพระสงฆ์เป็นจุดเริ่มต้นเมื่อเรียนรู้แล้วก็ได้นำความรู้นั้นกลับออกมาใช้ชีวิตในการครองเรือน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนไทยดังที่ท่าน

พระราชารมุนีและคณะ (2539:58). กล่าวถึงช่วงของกรุงรัตนโกสินทร์ว่า ในรัชกาลที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของพระสงฆ์ คือจากการจัดการเรียนที่เป็น 3 ประโยค เป็น 9 ประโยค ในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นยุคที่ศาสนารุ่งเรืองมาก มีคนเข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก พระเจ้าอยู่หัวทรงอุปถัมภ์การเล่าเรียนของพระสงฆ์ และทรงอุปถัมภ์บิดามารของพระสงฆ์ที่สอบได้ด้วย มีการสร้างวัดอย่างมากมาย ในรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงปรารถนาให้พระสงฆ์ได้มีวัตรปฏิบัติเป็นระเบียบมากขึ้น และทรงอุปถัมภ์การศึกษาของพระสงฆ์สืบมา

เสถียร โพธิ์นันทะ (2515:17) กล่าวว่า พระมหากษัตริย์ ชุนนางข้าราชการตลอดจนราษฎร ศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา มาก นิยมทำบุญกันมาก และสร้างวัดวิหารกันมาก ตลอดจนถึงเป็นธรรมเนียมว่า ลูกชายจะต้องบวชเรียนอย่างน้อยหนึ่งพรรษา เพื่อให้ได้รับการอบรมจากพระศาสนา และเป็นการสนองคุณมารดาบิดา ก็เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา วัดเป็นทั้งโรงเรียนให้การศึกษาอักษรศาสตร์ตลอดจนถึงวิชาชีพอื่นๆ แก่กุลบุตร วัดเป็นสโมสรซึ่งประชาชนจะมีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน ในวันทำบุญหรือเทศกาลนักขัตฤกษ์ วัดเป็นทั้งโรงพยาบาล เป็นทั้งที่ระงับคดีวิวาทของชาวบ้าน ชีวิตของชาวไทยสมัยอยุธยามีวัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งพำนัก

มหาโยธิน ละมุล (2545:65) กล่าวสรุปว่า บทบาทพระสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาของพระสงฆ์เอง และบทบาทอีกอย่างหนึ่ง คือ การสอนหลักธรรมให้แก่ชาวเมือง และชาวเมืองในสมัยนั้น มีการรักษาศีลภายใต้การนำของพระเจ้าแผ่นดิน นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการรณาวรรณกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนาอีกด้วย นับว่า เป็นยุคที่พุทธศาสนา ลังกว้างแผ่เจริญมากในสมัยกรุงสุโขทัย และเป็นข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ สถาบันสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ จึงได้เจริญและสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

ภัทรพร สิริกาญจน (2536:22) กล่าวโดยสรุปว่า ตลอดระยะเวลาที่กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวงของประเทศไทยนั้น บทบาทพระสงฆ์มีความเจริญดังกล่าว คือ เป็นที่เคารพศรัทธาของคนทุกชั้นในสังคม นับแต่พระมหากษัตริย์ไปจนถึงชาวบ้านธรรมดา ทำให้เกิดการอุปถัมภ์จากคนทุกชั้นมีการก่อสร้างถาวรวัตถุเป็นจำนวนมาก และวัดก็เป็นแหล่งเรียนวิชาการต่างๆ ของคนในสังคม ทั้งทางธรรมและทางโลก จนเป็นแหล่งตัดสินใจว่า ผู้ที่จะได้รับราชการจะต้องผ่านการศึกษาจากวัดก่อน และถึงคราวเสด็จขนาดพระสงฆ์และประชาชนไม่สนใจศึกษาหลักธรรมที่เป็นแก่นของพระศาสนา พวกเขารเรียนวิชาอาคม เพื่อให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ แม้อาจได้ผลในเชิงจิตวิทยาบ้าง เช่น ช่วยให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยบ้างก็ตาม ผลก็มีแต่ความเสียหายอย่างมหันต์เพราะเป็นจุดเริ่มต้น ทำให้วิชาเหล่านี้ได้แผ่ตัวเข้ามาอยู่ในพุทธศาสนา ซึ่งหากไม่มีการแยกแยะแล้ว ก็จะเป็นเครื่องบั่นทอนและขัดขวางต่อการเข้าใจถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนาได้

ประยูร ชัมมจิตโตและคณะ (2539:216) ได้นำบทกวีของพระเจ้าตากสินที่จารึกศาลพระ
เจ้าตากสินมหาราช วัดอรุณราชวราราม กล่าวไว้ว่า

อันตัวพ่อคือพระยาตาก   ทนทุกข์ยากกู้ชาติและศาสนา
ถวายนแผ่นดินเป็นพุทธบูชา   แต่พระศาสนาสมณะพระพุทธโคดม
ให้ยี่นยงคงถ้วนห้าพันปี   สมณะพราหมณ์ซึ่งปฏิบัติให้พอสม
เจริญสมณะวิปัสสนาพ่อชื่นชมถวายนบถพระศาสดา

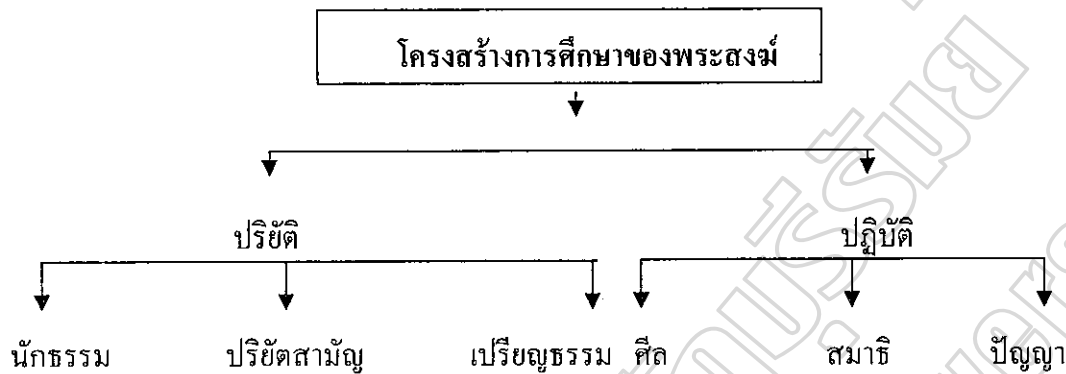
จากพระราชดำรัสข้างต้นนั้น เป็นสิ่งที่บ่งชี้ได้ว่า พระเจ้าตากสินมหาราชทรงให้
ความสำคัญกับพุทธศาสนาเพียงไร พระองค์ทรงลำบากในการต่อสู้กับอริราชศัตรู ก็เพื่อให้พุทธ
ศาสดารังมั้นในสังคมไทย ทรงสนับสนุนให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติไปด้วย ใน
สมัยดังกล่าวนี้แม้ว่าจะเป็นระยะเวลาสั้นๆ เพียง 15 ปี แต่ก็ในช่วงที่การศึกษาของพระสงฆ์มีความ
เจริญขึ้นมาพอสมควร อันเนื่องมาจากการอุปถัมภ์ของพระเจ้าตากสินมหาราชนั่นเอง

เสถียร โพธิ์นันทะ (2537:204) ได้เรียบเรียงเรื่องของบทบาทพระสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรีว่า
บทบาทพระสงฆ์ในสมัยนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจคือ เนื่องจากสมัยอยุธยาตอนปลาย พระสงฆ์ไม่ใคร่
สนใจศึกษาเล่าเรียนถึงหลักธรรมเพื่อความหลุดพ้น แต่หันไปหาวิชาทางไสยศาสตร์มากขึ้นทำให้
พระเจ้าตากสินมหาราชมีการชำระพระอัฐิซึ่ง เกิดมาในสมัยนั้น เช่น พระเจ้าฝาง ที่ประกาศตน
เป็นผู้ชุมนุมทางการเมืองเหนือในขณะที่อยู่ในสมณเพศ แต่ประพฤติเยี่ยงคฤหัสถ์ กล่าวคือ มี
การประพฤติผิดพระธรรมวินัยอย่างร้ายจนถึงปาราชิก ทำให้พระเจ้าตากสินต้องยกทัพขึ้นไปปราบ
และชำระความบริสุทธิ์ของพระสงฆ์ด้วยการให้ค้ำน้ำโดยตั้งเวลา นอกจากนี้ภายหลังการชำระความ
บริสุทธิ์ของสงฆ์แล้ว พระองค์ได้ส่งพระเถระที่มีความรู้ความสามารถไปยังเมืองต่างๆ เช่น ให้พระ
โพธิวงศาจารย์ อยู่ประจำพิษณุโลก ให้พระวิมลธรรมอยู่ประจำอยู่เมืองฝาง ให้พระธรรมเจดีย์อยู่
ประจำเมืองทุ่งยั้ง ให้พระธรรมอุดมอยู่ประจำเมืองพิชัย ให้พระเทพกวีอยู่ประจำเมืองพิษณุโลก เพื่อ
ชำระพวกอัฐิต่อไป

สุภา อุฑโท (2541:18) กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ว่า รัชกาลที่ 5 ได้ฝาก
ชะตากรรมการศึกษาของประชาชนในชาติไว้กับสถาบันสงฆ์ พระองค์ทรงเล็งเห็นความสำคัญของ
การศึกษาของสงฆ์ ได้ทรงตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นทั้งสองแห่ง ให้เป็นที่ศึกษาพระไตรปิฎกและ
วิชาการชั้นสูง คือให้พระสงฆ์มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อให้สามารถนำความรู้ขึ้นไป
เผยแผ่ และสั่งสอนประชาชนของพระองค์ได้ จะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้
พระอาจารย์สอนหนังสือไทยและสอนเลขทุกๆอาราม ทรงประกาศให้พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร
เป็นธุระในการสอนธรรมแก่ประชาชน และฝึกสอนวิชาความรู้ต่างๆแก่กุลบุตร

กุลบุตร เมื่ออุปสมบทมาเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา นอกจากปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแล้ว ยังจะต้องศึกษาเล่าเรียน ทั้งปริยัติและปฏิบัติ ตามกฎระเบียบที่มหาเถรสมาคม กำหนดไว้ โดยโครงสร้างการศึกษาของพระสงฆ์ไทย ดังนี้

ภาพประกอบ 2 โครงสร้างการศึกษาของพระสงฆ์

ที่มา : ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา กรมการศาสนา (2539)

บุญเลี้ยง จงใจฟ้า (2545:121) กล่าวถึง ประกาศของมหาเถรสมาคม ซึ่งประกาศเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2507 เรื่องการใช้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีปรับปรุงใหม่ หรือเรียกสั้นๆว่า บาลีแผนใหม่ หลักสูตรนี้ได้เพิ่มวิชาวิสามัญญเข้าไป ในหลักสูตรบาลีหลายวิชา เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการอบรม หรือปริทัศน์ศึกษา โดยให้เรียนควบคู่กันไปกับบาลี ต่อมาในปี 2511 ได้มีการเปลี่ยนแปลงภายในเนื้อหาวิชาเล็กน้อย เพื่อให้เหมาะสมกับหลักสูตรฉบับใหม่ แบ่งการเรียนออกเป็น 3 ชั้น คือ

1. เปรียญตรี 3 ปี
2. เปรียญโท 3 ปี
3. เปรียญเอก 4 ปี

และ ปัจจุบัน คณะสงฆ์ได้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีใหม่ โดยแบ่งออกเป็น 8 ชั้น ดังนี้

1. ประโยคบาลี 1-2
2. เปรียญธรรม 3 ประโยค
3. เปรียญธรรม 4 ประโยค
4. เปรียญธรรม 5 ประโยค
5. เปรียญธรรม 6 ประโยค
6. เปรียญธรรม 7 ประโยค

7. เปรียญธรรม 8 ประโยค

8. เปรียญธรรม 9 ประโยค

นอกจากนี้บุญเลี้ยง ขจีฟ้า (2545:152) ได้กล่าวถึง เรื่องสภาการศึกษาคณะสงฆ์ ว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษาเริ่มมานานร่วม 50 กว่าปีแล้ว ในรูปแบบของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ต่อมาเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2512 มหาเถรสมาคม ได้ออกคำสั่งฉบับหนึ่ง เรื่อง สภาการศึกษาคณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคมได้ออกคำสั่งให้การศึกษาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เนื้อความของคำสั่ง สรุปได้ดังนี้

สภาการศึกษาของสงฆ์มีสมเด็จพระสังฆราช เป็นประธาน แม่กองบาลีเป็นประธานรูปที่หนึ่ง แม่กองธรรมเป็นประธานรูปที่สอง และให้นายกสภามหาวิทยาลัย อธิการบดี เลขานุการ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน 11 ท่าน เป็นกรรมการ ให้เลขานุการมหาเถรสมาคมเป็นเลขานุการ และให้สำนักงานตั้งอยู่ในกรมการศาสนา กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี พ้นตำแหน่งแล้วอาจแต่งตั้งใหม่อีกได้ สภาการศึกษาของคณะสงฆ์มีหน้าควบคุมจัดการ และวางนโยบายการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร ทั้งยังมีหน้าที่วางโครงการศึกษาทุกระดับพิจารณาหลักสูตร พิจารณาการศึกษาและปัญหาอื่นๆ ที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย

พิสิฐ เจริญสุข (2539:1) กล่าวถึงพระพุทธศาสนา ได้ให้การยกย่องการศึกษาว่า เป็นวิถีชีวิตศึกษาเพื่อจะได้รับความจริง การรู้ความจริงทำให้รู้ความถูกต้อง การรู้ความถูกต้องทำให้การปฏิบัติถูกต้อง การปฏิบัติถูกต้องทำให้ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์กันอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดสภาวะสันติหรือความสงบสุข หรือความยั่งยืนของสรรพสิ่งทั้งหลาย

มนัส ภาคภูมิ (2540:41) ให้ความเห็นว่า สาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนานั้น กรอบความคิดดีแล้ว แต่รายละเอียดมากเกินไป หากใครเรียนจบพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรใหม่ เหมือนจบปริญญาเอกทางพระ อยากให้เน้นสอนหน้าที่พลเมืองมากกว่า และไปเพิ่มน้ำหนักวิชาคณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษให้มากขึ้น นโยบาย เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 (พ.ศ.2535-2537) นอกจากจะมุ่งส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุ สามเณร ในสถาบันพระพุทธศาสนาให้ศึกษาพระปริยัติธรรม ควบคู่กับการศึกษาวิชาสามัญ อันเป็นเรื่องทางโลกเพื่อช่วยให้เข้าใจในสังคมปัจจุบัน สามารถประยุกต์กับหลักคำสอนเพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่พระศาสนาไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับศาสนทายาทที่ดีแล้ว ยังกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อสนองนโยบายขยายการศึกษาพื้นฐานของรัฐ เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาสำหรับเยาวชนผู้ด้อยโอกาสและช่วยทำให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา สำหรับผู้ที่เข้าสู่เพศบรรพชิต ผลของการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ปรากฏว่า

ในด้านจำนวนการเข้าสู่ระบบการศึกษามีการขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี การศึกษาทั้งในด้าน จำนวน โรงเรียนและผู้เรียน ลักษณะดังกล่าวแสดงว่า การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ประสบความสำเร็จในการตอบสนองนโยบายของรัฐในภาพรวม

อุบาสกเพ็ชร (2546:20) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ถึง ข้อบกพร่องว่า การเรียนการสอนธรรม/บาลี ไม่มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการศึกษาทางโลก และไม่สามารถถ่ายโอนหน่วยการเรียนรู้กันได้ กุลบุตรในห้องถิ่น ได้ จึงมุ่งไปเรียนทางโลกมากกว่า มาบวชเรียนเป็นพระภิกษุ สามเณร

พระเทพโสภณ (2546:25) อ้างรายงานจากยูเนสโกเรื่องการศึกษาขุมทรัพย์ภายใน (Learning Treasure Within) จัดพิมพ์ในปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2539) รายงานนี้มุ่งแสวงหาแนวทางจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับคริสต์ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเริ่มใน ค.ศ. 2000 (พ.ศ.2543) ระบุว่า การศึกษา ที่พึงประสงค์ต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 4 ประการ เรียกว่า จตุสดมภ์ของการศึกษา (Four Pillars Education) หมายถึงเสาหลักของการศึกษาทั้งสี่เสา ที่ช่วย ค้ำยันกันไว้ จะขาดเสาใดเสาหนึ่งไม่ได้ สดมภ์ทั้ง 4 ประการ นั้น คือ

1. การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ (Learning to Know) แปลว่า เรียนเพื่อรู้ หมายถึง การเรียนเพื่อเตรียมเครื่องมือ สำหรับการศึกษาค้นคว้าตลอดชีวิต

2. การศึกษาเพื่อสมรรถภาพ (Learning to Do) สมรรถภาพ คือ ความสามารถในการนำ ความรู้มาปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ คำว่า การศึกษาเพื่อสมรรถภาพ หมายถึง เรียนเพื่อ ทำงานมุ่งภาคปฏิบัติ เช่นการเรียนสายอาชีพศึกษา เป็นต้น

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ (Learning to Live Together) แปลว่า การเรียนรู้เพื่อจะ อยู่ร่วมกันฉันมิตร สดมภ์ที่สามนี้ มุ่งสอนให้เด็กเป็นคนดีที่ใช้ความรู้สามารถทำคุณประโยชน์แก่ ผู้อื่น

4. การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ (Learning to Be) สดมภ์สุดท้ายของการศึกษา หมายถึง การพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางสังคม ทางอารมณ์ และทางปัญญา นั่น คือ เด็กที่จบจากการศึกษาไปแล้ว ต้องเป็นอะไรมากกว่า เครื่องจักรในโรงงาน

ประเวศ วะสี (2539:121) ได้ถึงกล่าวเรื่องการศึกษาของพระสงฆ์ว่า เป็นเรื่องที่สำคัญ ที่สุดซึ่งควรที่จะอยู่ในนโยบายของรัฐบาล ในแผนการศึกษาแห่งชาติ มีการคิดหลักสูตรที่ดีที่สุดที่จะพึงคิดกันได้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และ มหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันคิดหลักสูตรสำหรับการ ศึกษาของพระสงฆ์ รวมทั้งสร้างครุอาจารย์ที่เชี่ยวชาญ สามารถค้นคว้าวิจัยได้ เพื่อเป็นกำลัง สร้างความเข้มแข็งให้แก่การศึกษาของสงฆ์ และฆราวาสด้วย

พระมหายาจินต์ ฐมมธโร และคณะ (2546:89) เรียบเรียงหลักการคำสอนไว้ในคู่มือธรรมศึกษาชั้นตรีว่าหลักการคำสอนในโอวาทปาฏิโมกข์ ที่เป็นหัวใจสำคัญ 3 ประการคือ

1. สัพพะปาปีสสะอะกะระณัง การไม่ทำชั่วทั้งปวง
2. กุสะลัสสุปะสัมปะทา การทำความดีให้ถึงพร้อม
3. สะจิตตะปะริโยทะปะนัง การทำจิตใจให้ผ่องใส

ทั้ง 3 ประการนี้ เป็นหัวใจ หลักการคำสอน ให้พุทธบริษัทเข้าใจและนำไปปฏิบัติจนบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย อันสูงสุดในพุทธศาสนา บทบาทของพระสงฆ์พึงปฏิบัติ ซึ่งเป็นกิจที่ จำเป็นต่อการรักษาพระธรรมวินัยและการดำรงอยู่ของ ศาสนทายาท ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เป็นรูปธรรมได้ชัดเจนมากขึ้น ดังนั้น มหาเถรสมาคม จึงกำหนดไว้เป็น กฎของมหาเถรสมาคม ปี 2541

4. บทบาทการเผยแผ่ของพระสงฆ์

การเผยแผ่ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง เพราะการเผยแผ่เป็นการนำเอาหลักธรรมคำสอน ของพุทธศาสนา ให้พุทธศาสนิกชน ได้ศึกษาเล่าเรียน และนำไปสู่การปฏิบัติ

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2539:444) เรียบเรียงจากพระไตรปิฎกว่า พุทธศาสนาเป็นลัทธิหนึ่งที่เกิดขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกให้กับสังคม ด้วยการเผยแผ่ ที่ปฏิเสธระบบวรรณะที่มีอยู่อย่างเข้มแข็งของสังคมในสมัยนั้น ทำให้พุทธศาสนาได้รับความเลื่อมใสจากคนทุกวรรณะในสังคมด้วยเวลาอันรวดเร็ว เพราะพระพุทธศาสนาเชื่อถึงความสามารถ ของทุกคนที่สามารถพัฒนาตนเองและฝึกฝนตนเองได้ และสุดท้ายสามารถนำพาตนเองก้าวล่วงวิภูฏสงสารคือ การเวียนว่ายตายเกิด ได้ด้วยศักยภาพของตนเหมือนกันหมดทุกคน หากว่าได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องและทัดเทียมกัน

พระธรรมปิฎก (2539:141) ได้แสดงการเผยแผ่พุทธธรรม ของพุทธศาสนาว่า พระภิกษุสามเณร ต้องเป็นแกนกลางในการเผยแผ่ และมีความรู้เรื่องพุทธศาสนาให้ถูกต้องชัดเจน จะไม่ทำให้เกิดความสับสน เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ทั้งหลายจะต้องเป็นผู้รู้เข้าใจหลักการ ของพุทธศาสนาอย่างดี นอกจากมีความรู้ความเข้าใจอย่างดีแล้ว ความรู้ความเข้าใจนั้นควรเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่เรียกว่า “ทิฏฐิสามัญญตา” ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการที่จะดำรงสถาบันสงฆ์ และพระพุทธศาสนา มีหลักการย่อๆคือ

1. นอกจากรู้หลักทางพระพุทธศาสนาดีแล้ว ต้องรู้เท่าทันต่อสภาพความเปลี่ยนแปลง ปัญหาต่างๆ และความต้องการของสังคม และของโลกด้วย เพื่อจะได้นำพุทธศาสนามาสื่อสารให้เกิดประโยชน์ช่วยเหลือสังคม และโลกนี้ให้ประสพกับสันติสุขต่อไป

2. สถาบันสงฆ์ได้แก่ ภิกษุ สามเณร และวิฑวาอาราม จะต้องดำรงตนให้น่าศรัทธา คือ ภาพรวม และสถานการณ์ต่างๆล้วนแต่ดีมีความงดงาม ซึ่งเป็นการเผยแผ่โดยที่ไม่ต้องใช้วิธีพูด เป็นภาพที่ทำให้ดูอยู่ให้เห็น ว่าสังคมในยุคปัจจุบันนี้ ยังมีที่สงบและสันติสุขอยู่ ซึ่งเป็นฐานะเดิม ของพระสงฆ์ มาแต่โบราณ พระสงฆ์มีสถานะที่สำคัญคือ เป็นผู้นำทางจิตใจ และทางปัญญา

ประเวศ วะสี (2539:82) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนา มี มาประมาณ 2500 กว่าปีมาแล้ว นับว่ามีอายุยืนยาวมาก ที่เป็นเช่นนี้ ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยลำดับ จากคนกลุ่มหนึ่ง ไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่ คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดถือเอาอุดมการณ์ของพระพุทธองค์ที่ว่า “เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไปเพื่อ ประโยชน์และความสุขของคนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและ ความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปในทางเดียวกันสองรูป (เมื่อไปแล้ว) จง แสดงธรรมอันมีความงามในเมืองต้น คือศีล มีความงามในท่ามกลาง คือสมาธิ มีความงามในที่สุด คือปัญญา จงประกาศพรหมจรรย์ คือ พระศาสนา พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะให้ บริสุทธิ์บริบูรณ์ จนหมดสิ้น ผู้ที่มีธุลีคือกิเลสเบาบางเมื่อได้ฟังธรรมก็จะรู้ทั่วถึงยังมีอยู่” จากการเผยแผ่หลักธรรม ของพุทธสาวกนี้เอง ทำให้ พระพุทธศาสนา อยู่มาจนถึงทุกวันนี้

พระพุทธศาสนาแม้เจริญในแถบตะวันออกมาหลายพันปี แต่ในทวีปอเมริกานั้น เพิ่งจะ ตื่นตัว พุทธศาสนาที่เป็นที่รู้จักกันนั้น โดยส่วนใหญ่จะไปจากจีน และ ญี่ปุ่น ซึ่งประชาชนทั้ง 2 ชาติ ได้โยกย้ายมาอยู่ในแถบอเมริกานานกว่าชาติอื่นๆ เสถียร โพรธินันทะ (2544:183-191) ได้ กล่าวถึงเรื่องการแผ่ขยายพุทธศาสนาไปทวีปยุโรปว่า ในประเทศยุโรปได้ปรากฏหลักฐานว่า ครั้งที่ พระเจ้าอโศกมหาราช ส่งสมณทูตไปเผยแผ่ 9 สายนั้น มีธรรมทูตไปเผยแผ่ทางยุโรปเช่นกัน แต่ทางสายยุโรป คือที่ประเทศ กรีก พระองค์ได้ส่งฆราวาสไปเผยแผ่แทนพระสงฆ์ หลังจากพระ ธรรมทูตสิ้นชีวิตลง จึงไม่มีคนสืบต่อ พระพุทธศาสนาจึงหายไป มาระยะหลังได้ส่งพระสงฆ์ คือ พระโยนกรธรรมรักจิต นำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในดินแดนกรีกและจักรวรรดิโรมันอีกครั้ง และ ได้แผ่ขยายไปยังประเทศอื่นๆต่อไปด้วย ประชากรกรีกมาเลื่อมใสพระพุทธศาสนา คติของชาวกรีกไม่ รังเกียจเรื่องสร้างรูปเคารพ และก่อนที่จะมาเป็นพุทธมามกะ ก็ได้บูชาเทวรูปของตนอยู่มากมาย หลายองค์ด้วยกัน ครั้นเมื่อเปลี่ยนใจมาเลื่อมใสในพุทธศาสนา นิสัยความเคยชินที่ได้กราบไหว้บูชา เทวรูป ทำให้พวกกรีกเกิดมโนภาพคิดสร้างพระพุทธรูปขึ้นบ้าง เพื่อเป็นทัสสนานูตตริยะ(การได้ เห็นอันเยี่ยมยอด) ยามรำลึกถึงพระบรมศาสดา ไม่เกิดความว่าเหว่เปล่าเปลี่ยวใจ ฉะนั้นจึงเกิดคติ สร้างพระพุทธรูปขึ้นในหมู่ชาวกรีกพุทธมามกะขึ้นเป็นปฐมก่อน ภายหลังพุทธมามกะชนชาว อินเดียได้พบเห็นพระพุทธรูปเข้า ก็เกิดความชื่นชมยินดี จึงได้นิยมหันมาสร้างพระพุทธรูปตามคติ ของพวกกรีกขึ้น แต่ได้ดัดแปลงเป็นแบบอย่างศิลปกรรมแห่งชนชาติตน

เสถียร โพธิ์นันทะ (2544:191) ได้กล่าวต่อไปถึงเรื่องการแตกนิกายออกเป็นหลายๆนิกาย แล้วจึงได้เผยแผ่ออกไปสู่นานาประเทศว่าหลักธรรมของนิกาย อาจแบ่งระยะเวลาแห่งความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียออกเป็น 3 ระยะเวลาใหญ่อย่างหยาบๆ ตามสถานะและประวัติ คือ 1) ในห้าศตวรรษ ตั้งแต่ พ.ศ. 1-500 พระพุทธศาสนานิกายสาวกยานรุ่งเรือง 2) ตั้งแต่พ.ศ. 500-1000 พระพุทธศาสนาฝ่ายลัทธิมหายานรุ่งเรือง 3) ตั้งแต่พ.ศ. 1000-1500 พระพุทธศาสนาฝ่ายลัทธิตันตรยานรุ่งเรือง จึงได้ศึกษาความเป็นไปแห่งพระพุทธศาสนาในตรียุคนี้ โดยละเอียด สำหรับยุคแรกได้กล่าวมาแล้วแต่เบื้องต้นว่า พระพุทธศาสนาเกิดแตกเป็น 18 นิกาย ครั้งแผ่นดินพระเจ้ากาฬาสกทั้ง 18 นิกายนั้น ก็ยังแตกออกไปอีกหลายนิกาย ปกรณหลักฐานต่างๆ แต่ละนิกายมิได้มีเหลือโดยสมบูรณ์สืบมาถึงจนปัจจุบันนี้ นิกายเถรวาทซึ่งเป็นนิกายดั้งเดิมเท่านั้น ที่มีปกรณคัมภีร์บริสุทธิบริบูรณ์ นอกจากนั้นมีนิกายสรวาสตีวาทีน ซึ่งโชคดีที่ปกรณสำคัญๆ ส่วนแปลออกมาสู่ภาษาจีนและทิเบตแต่โบราณ มิฉะนั้นจะไม่มีโอกาสได้ทราบถึงความสำคัญของนิกายนี้เลย

พระเทพโศภณ (2544:8) กล่าวว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในธรรมนุญเผยแผ่ศาสนาในวันมาฆบูชา มีหลักการ ว่า

1. ขนดี ปรณี ดโป ตีติกา แปลว่า ขันดีคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยกขันดีคือ ความอดทน เป็นหลักประการหนึ่ง
2. อนุปวาโท อนุปมาโต เผยแผ่ศาสนาโดยไม่ว่าร้ายใคร ไม่เบียดเบียนใคร ไม่เช่นฆ่า ไม่ประหัตประหารใครไปอย่างสันติ

พระพุทธเจ้าได้ประกาศสันติภาพ ไว้ในธรรมนุญพระพุทธศาสนาเรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ คือคำสอนหลัก ที่เป็นประธาน เมื่อพระพุทธศาสนาไปที่ไหนก็ไม่มีการทำสงครามศาสนา มีแต่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ และกล่าวถึง สิ่งที่จะต้องคำนึงในการเผยแผ่ ประการแรก คือ จุดแข็ง(Strength) ได้แก่ เวลาที่จะลงไปในพื้นที่ใดต้องหาข้อมูลให้ได้ก่อนว่า พื้นที่นั้นมีอะไรเป็นจุดแข็งที่ทำให้ น่าจะทำงานก้าวหน้าไปด้วยดี ควรวิเคราะห์ดูจากประสบการณ์ จากหลายแหล่งที่เคยไปทำงาน มาเปรียบเทียบดู เช่น ถ้าเราดูจุดแข็งในการเผยแผ่พระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกา จุดแข็งก็คือ ความเข้มแข็งของชุมชนชาวไทย ซึ่งข้อนี้เป็นจุดดี เพราะคนไทยรวมกลุ่มกันสร้างวัดและให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี นี่ก็ฐานที่มั่นคง

พระธรรมปิฎก (2539:145) กล่าวถึงปัญหาของการเผยแผ่ที่แทรกซ้อนเข้ามาในหลักธรรมทางพุทธศาสนาทำให้ คลาดเคลื่อนจากความจริงและเป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่คือ สภาพที่แอบอิงหรือพึ่งพิงอยู่กับพุทธศาสนา คือ เรื่องไสยศาสตร์ เรื่องวัตถุมงคล สิ่งต่างๆเหล่านี้ แพร่หลายทั่วไปในสังคมไทย เวลานี้ก็ปล่อยกันอยู่อย่างนี้ และก็ไม่รู้จะเอาอย่างไร ฝ่ายหนึ่งก็พูดติเตียน อีกฝ่าย

หนึ่งก็พูดสนับสนุน หรือว่า มีการพูดตีเถียงไป แต่พฤติกรรมหนูนั่นอยู่เต็มๆ ที่ไม่มีความชัดเจน ต้องกล้าเผชิญปัญหา พระสงฆ์จะต้องตกลงกัน โดยเฉพาะในหมู่ผู้ปกครองว่า จะเอาอย่างไรเรื่องนี้ แม้จะต้องมีการประชุมกันเฉพาะเรื่องก็ได้ ว่าเกี่ยวกับเรื่องวัตถุมงคล สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ ไม่ใช่ในแง่ปฏิบัติเท่านั้น ในแง่ปฏิบัติมันไม่สำคัญ เพราะบางทีก็ไปเน้นแต่เรื่องจะแก้ปัญหา ในทางปฏิบัติว่า มีการนำไปใช้ในการหาผลประโยชน์ จะไม่ให้มีการหาผลประโยชน์ อันนั้นเป็นเรื่องในเชิงปฏิบัติการ แต่ที่สำคัญยิ่งกว่ากันนั้น คือ ในเชิงหลักการ

5. บทบาทด้านจริยวัตรของพระสงฆ์

จริยวัตร หมายถึง การปฏิบัติตนของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยอันถูกต้องงดงามให้เป็นที่ยอมรับศรัทธา เลื่อมใสแก่ผู้ได้พบเห็น

พระธรรมกิตติวงศ์ (2008) ได้แปล คำว่า วัตร ว่า หน้าที่ที่พึงประพฤติ ความประพฤติและกิจที่พึงกระทำ “จริยวัตร” หมายถึงความประพฤติ กิริยามารยาท ท่วงที วาจาทั้งงดงาม การวางตัวที่เหมาะสม นำเลื่อมใสศรัทธา กล่าวคือ ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจรณะ นั้นเอง จริยวัตร ปกติใช้ในการชมเชยพระสงฆ์ แสดงถึงความเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เช่นกล่าวว่า พระคุณเจ้ารูปนี้ มีจริยวัตรงดงาม

คำคุณ เนาพกาพรหม (2538:40) ได้กล่าวถึงขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ว่า เมื่อบวชเข้ามาแล้ว จะถือปฏิบัติที่ต่างไปจากการเป็นฆราวาส เช่น การทรงจีวร การนั่ง เดิน สำรวม การฉัน การนอน (จำวัด) การประเคนของ การทำวัตรเช้า-เย็น การฉันอาหารให้ตรงต่อเวลา ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ถือเป็นกิจวัตรที่ต้องปฏิบัติ กิจ หมายถึง ข้อควรทำ ถ้าไม่ทำจะทำให้เกิดความเสียหาย บังคับให้ทำ วัตร หมายถึง ข้อควรประพฤติ ถ้าไม่ประพฤติ ก็ไม่เสียหาย แต่ไม่สวยงาม ไม่บังคับให้ทำ ถ้าไม่ประพฤติก็ไม่มีใครเลื่อมใส อาจเป็นช่องทางให้เกิดความเสื่อมเสีย ในโอกาสต่อไปได้

พุทธทาส (2537:85) ได้อธิบายถึงจุดประสงค์ ของกุลบุตรที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา แล้วจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร ท่านได้กล่าวว่า การมาบวชเป็นพระในพุทธศาสนา จะเป็นอิสระแก่ตัวเองและท่านได้เปรียบเทียบว่า เหมือนกับนก มีแต่ปีกบินไปไหนก็ได้ ไม่มีภาระอย่างอื่นมาเกี่ยวข้องให้ต้องเป็นห่วง การบวชถือว่าเป็นการสละหมดทุกสิ่งทุกอย่าง และท่านกล่าวว่า ไม่ใช่เป็นเรื่องทารุณ แต่เป็นการตัดความกังวลเสียให้หมด แล้วการประพฤติปฏิบัติธรรม ก็จะสะดวก แต่ถ้ายังไม่เสียสละอย่างจริงๆ แล้ว การปฏิบัติก็ไม่อาจเกิดผลตามที่ต้องการ

คณีย์ ไชโยธา (2543:234-266) ได้พูดถึงความหมาย ของพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์เป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย หมายถึง ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตาม ซึ่งถือ

ว่า เป็นหน้าที่ และเป็นวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยคุณสมบัติของผู้จะได้ชื่อว่า “พระสงฆ์” ต้องผ่านการบวชโดยวิธีใดวิธีหนึ่งใน 3 วิธี ดังต่อไปนี้

1. การบวชโดยพระพุทธเจ้าประทานให้เอง เรียก เอหิ ภิกขุอุปสัมปทา
2. การบวชโดยไตรสรณคมน์ เรียก ติสรณคมนูปสัมปทา
3. การบวชที่คณะสงฆ์ยอมรับเข้าหมู่ โดยมติเป็นเอกฉันท์ เรียก ญัตติจตุตถกรรมวาจา

อุปสัมปทา สมมติสงฆ์ แปลว่า สงฆ์โดยสมมติ หมายถึงบวชมีอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ ผ่านการอุปสมบทถูกต้องตามหลักการญัตติจตุตถกรรมวาจาอุปสัมปทา อริยสงฆ์ แปลว่า พระสงฆ์ที่เป็นพระอริยบุคคล หมายถึง ผู้บรรลุนิพพานตั้งแต่โสดาบันขึ้นไปจนถึงพระอรหันต์จนถึงที่สุด พระอริยสงฆ์นี้ กำหนดเอาคุณธรรมเป็นตัวกำหนด คฤหัสถ์ผู้บรรลุนิพพานตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ก็นับเป็นพระอริยสงฆ์ได้ แต่เดิมเรียกว่า สาวกสงฆ์ (คณฺย ไชโยธา, 2543:234-266) ได้กล่าวถึงจริยวัตรอันงามของพระโมคคัลลานะ ว่า พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระโมคคัลลานะให้เป็น พระอัครสาวกเบื้องซ้าย เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางมัทธมามาก ซึ่งมีความหมาย 2 ประการ คือ ฤทธิในทางธรรมาธิฐาน หมายถึงมีความสามารถพิเศษเหนือพระสาวกรูปอื่นๆ ในด้านชี้แจงให้พุทธบริษัทเห็นบาปบุญคุณโทษ โดยประจักษ์ชัด ดูเห็นมาด้วยกับตาตนเอง และฤทธิในทางบุคลาธิฐาน หมายถึงอภิญา คือความสามารถพิเศษที่ได้ด้วยการบำเพ็ญสมาธิ และเพราะความสามารถพิเศษของพระ โมคคัลลานะ ในการเผยแผ่ศาสนา ทำให้ลัทธิตรงกันเกิดความวิริยา เพราะลาภสักการะที่เคยมี ก็หันไปศรัทธาท่าน จึงจ้างอันพาลให้ฆ่าเสีย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเชื่อมั่น

ความเชื่อมั่น เป็นชื่อของศรัทธา ซึ่งประกอบไปด้วยความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา เรียกว่า สัทธานุญาณสัมปยุตต์ และความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาเรียกว่า สัทธานุญาณวิปยุตต์ หรือเชื่อตามเขา เรียกว่า อธิโมกศศรัทธา สถาพร ฐานวิโร (2551: บทคัดย่อ) และความศรัทธาในที่นี้ หมายถึงความเชื่อมั่น หรือความมั่นใจในวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์

คารารัตน์ เขียมสิต (2516:บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องสัมพันธภาพระหว่างความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ และปฏิบัติการณ์ตามพระพุทธศาสนาของคนไทยบางกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ร้อยละ 99 พบว่า ผู้มีระดับการศึกษาสูง มีความรู้ความเข้าใจมากกว่าผู้มีระดับการศึกษาค่ำ ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน 3 ระดับ มีความเชื่อไม่แตกต่างกัน ที่ระดับความเชื่อร้อยละ 90 ผู้มีระดับการศึกษาค่ำสุด มีการปฏิบัติสูงกว่าผู้มีระดับการศึกษาสูงขึ้นไป 2 ระดับ ที่ระดับความเชื่อร้อยละ 99 ผลการวิจัยนี้สรุปได้ว่า ผู้ที่มีระดับ

การศึกษาสูง มีความรู้ ความเข้าใจ พุทธศาสนาสูงขึ้น แต่ไม่ได้มีความเชื่อ และปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาสูงขึ้น

พชร มีกลาง (2529:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความเชื่อในพุทธศาสนาของอาจารย์ และนักศึกษา วิทยาลัยครูสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า 1) อาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยครูสกลนคร มีความเชื่อในพุทธศาสนาโดยส่วนรวม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการศึกษาความเชื่อในแต่ละเรื่อง มีเพียงเรื่องเดียวที่มีความเชื่อสูงสุด เรื่องพระพุทธเจ้าและพระสาวก ส่วนเรื่องกรรม บุญและบาป ธรรมจริยาและนิพพาน มีความเชื่ออยู่ในระดับปานกลาง 2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายและหญิง มีความเชื่อในพุทธศาสนาโดยส่วนรวม และในแต่ละเรื่อง ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 3) อาจารย์ นักศึกษาภาคปกติ และนักศึกษา อ.ค.ป. มีความเชื่อในพุทธศาสนา โดยส่วนรวม และในแต่ละเรื่อง ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระครูวินัยธรสุเทพ อภิญาโน (2539:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องความเชื่อเชิงวิเคราะห์ เรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลของการศึกษาพบว่า พฤติกรรมของ สังคมไทยมีความผูกพันกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พร้อมกันนั้นก็มีความเชื่อเรื่องเทวดาตลอดถึง เรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ และมิใช่ประโยชน์ จึงทำให้สังคมไทยมีวัฒนธรรม ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นของตนเอง การมีความเชื่อเรื่องเทวดากับวัฒนธรรมจึงก่อให้เกิดความรู้เท่าทัน โลก เหตุการณ์ของโลกและชีวิตตามความเชื่ออกแห่งสามัญลักษณะ นั่นคือ การเกิดขึ้น การตั้งอยู่และการดับไป แห่งสภาวะธรรมทั้งหลาย

ปรม โอภาโส (2542:บทคัดย่อ) ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ผลของการวิจัยพบว่า คัมภีร์ในพระไตรปิฎกมีเรื่องของศรัทธาอยู่เป็นจำนวนมาก เช่นในอังคุตตรนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ 23 ได้กล่าวถึง สัทธาสัมปทา อังคุตตรนิกาย เป็นต้น และ คัมภีร์อื่นๆ ได้แสดงความคิด ความเชื่อของคนในกลุ่มชั้นต่างๆ โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทย ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่นในคัมภีร์มิลินทปัญหา ได้พูดถึงศรัทธาว่า มีลักษณะทำจิตให้ผ่องใส และมีลักษณะงูใจ และมีในคัมภีร์อีกจำนวนมาก ได้กล่าวถึงความคิดความเชื่อเรื่องเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ เทวดา เป็นต้น

จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่าความเชื่อมั่นในทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม พุทธศาสนิกชนจะมีความรู้ความเข้าใจต่างกัน และมีการปฏิบัติย่อยหย่อน เครื่องครัดต่างกัน มีเหตุผลต่างกัน ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว

ความเลื่อมใส

ความเลื่อมใสในพระสงฆ์ หมายถึง ความชื่นชมยินดีในวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผลมาจากความศรัทธาเชื่อมั่น ในบทบาทพระสงฆ์ มีงานวิจัยเรื่องดังกล่าว ดังต่อไปนี้

สรอนงค์ สุขยิ่ง (2523:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอพระสงฆ์ในภาพยนตร์ไทย ผลการวิจัยพบว่า ภาพยนตร์ได้เสนอบทบาทของพระสงฆ์ ที่มีลักษณะให้เกิดความเลื่อมใส ดังนี้ ให้ความช่วยเหลือและเป็นที่พักพิงของประชาชน เป็นผู้สงบสำรวม เป็นผู้นำ ปกครองดูแลมรณวาส พระสงฆ์ที่มีบุญญาบารมี การพัฒนาคุณภาพของสังคม การสงเคราะห์ประชาชน การช่วยเหลือทางราชการ ส่วนพระสงฆ์ที่ปฏิบัติย่อหย่อนทางธรรมวินัยคือไม่สงบสำรวม สร้างความเดือดร้อนแก่สังคม มีวิชาทางไสยศาสตร์ ไม่เป็นที่เลื่อมใสของประชาชน

วรรณสิริ นุ่นสุข (2546:บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง การศึกษาการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช : กรณีดอกไม้เงินดอกไม้ทอง ผลการศึกษาพบว่า การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทอง มีวัตถุประสงค์ 5 ประการคือ 1) ต้องการบุญกุศลอันสูงสุดในภพหน้า 2) ต้องการความสำเร็จส่วนหนึ่งส่วนใดในภพนี้ 3) ต้องการแสดงความเลื่อมใสโดยเฉพาะ 4) เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้กับบุคคล 5) เพื่อแก้บน และเพื่อให้พ้นจากสิ่งชั่วร้าย

สรุปได้ว่า งานวิจัย ต่อความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนบทบาทพระสงฆ์ จากผลการแสดงออกทางบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์บางกรณีไม่สอดคล้องกับทางพระธรรมวินัย แต่มีบทบาทไปในทางพัฒนาคุณภาพสังคม การสงเคราะห์ประชาชน การช่วยเหลือทางราชการและ ความเลื่อมใสบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อเรื่องบาป บุญ ภพนี้ภพหน้ายังมีอิทธิพลต่อศาสนิกชนอยู่ค่อนข้างมาก และพบว่าคนมีการศึกษาสูงมีความเข้าใจบทบาทพระสงฆ์มากกว่าผู้มีการศึกษาน้อย ความเลื่อมใสต่อบทบาทพระสงฆ์ผู้มีการศึกษาน้อยจะมีมากกว่าผู้มีการศึกษาสูง

ความพึงพอใจ

ความพึงพอใจในพระสงฆ์ หมายถึง พึงพอใจในวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ และมีผู้สนใจได้ทำการวิจัย เรื่องความพึงพอใจไว้ ดังนี้

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ (2549:บทคัดย่อ) การพัฒนารูปแบบการปรึกษาตามแนวพุทธศาสนา ผู้มีปัญหาทางอารมณ์ ผลการศึกษา พบว่ารูปแบบในการปรึกษาของผู้ป่วยทางอารมณ์ มี 4 คือ 1. การเป็นกัลยาณมิตร 2. ค้นหาสาเหตุของปัญหา 3. วางแผนแก้ไขปัญหา 4. การประเมินผล สรุปแล้วพบว่า ความวิตกกังวลและอาการซึมเศร้าลดลง ผู้ป่วยมีความพึงพอใจต่อการบริการที่ได้รับ สามารถ

ทำใจ และปล่อยวางปัญหาได้ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากได้รับการเยียวยาทางด้านจิตใจซึ่งเป็นแนวทางพระพุทธศาสนา อันมีพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในการนำไปปฏิบัติ

ทองดี ปัญญาวิโร (2546:บทคัดย่อ) ความพึงพอใจการสอนของครูพระช่วยสอนวิชาพุทธศาสนาตามทัศนคติของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดเทพศิลา เขตบางกอกปี กรุงเทพมหานคร. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด ได้แก่ ด้านคุณลักษณะของครูพระ และด้านเนื้อหาของพระพุทธศาสนา

จำลอง มาอยู่ (2550:บทคัดย่อ) การพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน เรื่องพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า 1.เอกสารการศึกษา เรื่องพุทธศาสนาสูงกว่ากำหนดที่ตั้งไว้ 80/80 2.ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้เอกสารประกอบ ก่อนเรียนค่าเฉลี่ย 47.88 หลังเรียนค่าเฉลี่ย 83.08 3.เฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับ = 4.58 อยู่ในระดับมากที่สุด

ความคาดหวัง

ความคาดหวังในพระสงฆ์ หมายถึงความคาดหวังในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ มีการวิจัยในเรื่องความคาดหวัง ดังนี้

พนม เนี่ยวกุล (2544:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่าประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 21-30 ปี มีความรู้ระดับปริญญาตรี มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีความคาดหวังต่อบทบาทหลักของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันในการสืบทอดพุทธศาสนามากที่สุด และประชากรมีความคาดหวังในบทบาทเรื่องอื่นๆในระดับปานกลาง ประชากรในส่วนใหญ่ให้ความคาดหวังเรื่องของการศึกษามากที่สุด

บริหารการปกครองของคณะสงฆ์

บริหารการปกครองของพระสงฆ์ อันหมายถึง องค์การการปกครองของสงฆ์ ซึ่งการปกครองครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้า ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานพระองค์ทรงตั้งพระธรรมวินัยเป็นศาสดา และให้เคารพนับถือผู้ที่บวชก่อนเป็นผู้ปกครองดูแลตามลำดับ แต่ปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยมีองค์กรมหาเถรสมาคม เป็นผู้ปกครองสูงสุด ด้วยพระสงฆ์ในปัจจุบันเป็นสมมติสงฆ์อาจมีสติไม่ครบรอบ เหมือนพระอริยสงฆ์เมื่อครั้งพุทธกาล ย่อมจะมีข้อบกพร่องผิดพลาดไป ดังนั้นการปกครองของสงฆ์ จึงต้องตั้งขึ้นเป็นองค์การการปกครอง และได้ตั้งกฎระเบียบเพิ่มขึ้นตามสถานการณ์เพื่อความเหมาะสมต่อสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ในปัจจุบัน มีงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

ทัศนกร ภูววก (2547:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 13 ผลการศึกษาพบว่า สภาพบริหารในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 13 โดยรวมอยู่ในระดับที่ดี ด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในขั้นที่มาก ส่วนที่เหลืออยู่ในระดับน้อย

บุศรา เกียรติอุตสาหกรรม (2546:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องบทบาทคณะสงฆ์ธรรมยุติกายต่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการศึกษาพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย มีบทบาทสำคัญหลายประการ เช่น เป็นศาสนทายาท สงเคราะห์ประชาชน สร้างเอกภาพและความสามัคคีคนในชาติ วิธีการถ่ายทอดอุดมการณ์ คือ การสั่งสอนธรรม ไปในที่ต่างๆ

การบริหารการปกครองของเจ้าอาวาส

บทบาทของเจ้าอาวาส ส่วนมากจะเป็นเรื่องของการสาธารณูปการสงเคราะห์เพื่อการพัฒนาวัดให้เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชน และการประกอบศาสนกิจของสงฆ์ ตลอดทั้งการปกครองพระลูกวัดหรือผู้ที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่วัด จะเป็นหน้าที่ในความรับผิดชอบของเจ้าอาวาส

อภิรักษ์ จุฬาสินนท์ (2546:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องแรงจูงใจในการบูชาวัตถุมงคลของหลวงพ่อดูตมะ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า โดยส่วนใหญ่คนที่บูชาวัตถุมงคล จะมีอายุตั้งแต่ 31-40 ปี ส่วนมากเป็นเพศชาย มีรายได้ สูงกว่า 16,000 ต่อเดือนขึ้นไป และแรงจูงใจเกิดจากความศรัทธาในหลวงพ่อดูตมะผู้เป็นเจ้าอาวาสมากที่สุด

สรุปคือ การสร้างแรงจูงใจด้วยวิธีการต่างๆเพื่อเรียกศรัทธาจากศาสนิกชน ก็คือเป็นอีกบทบาทหนึ่งของเจ้าอาวาส

ทนงศักดิ์ ประไพหลง (2547:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง บทบาทวัดในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง กรณีศึกษาวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า วัดมีบทบาท 6 ด้าน ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนเข้มแข็งใน 4 ด้าน คือการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ขาดการเชื่อมโยงที่เหมาะสม การอบรมจริยธรรมไม่เป็นตามในทิศทางเดียวกัน วัดควรปรับตนเองให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจชุมชน ควรมีความรู้ทุกด้าน ขยายขอบข่ายงาน เป็นผู้ประสานความร่วมมือ จัดฝึกอบรมการบริหารแก่บุคคลากรของวัด และชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์ จัดทำแผนงานและโครงการเพื่อชุมชน

คณินนิตย์ จันทบุตร (2542:บทคัดย่อ) ในงานวิจัยเรื่อง พระพุทธศาสนากับการแก้ไขวิกฤตสังคม:กรณีพระสงฆ์นักพัฒนาอุบลราชธานี-อำนาจเจริญ ผลการวิจัยสรุปว่า พระพุทธศาสนา มีคุณูปการต่อสังคมไทยหลายประการ พระสงฆ์ซึ่งบุคคลากรของสถาบันศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจ

และพิธีการของชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ซึ่งลดน้อยลง ได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาให้เป็นที่พึงของชุมชน อีกครั้งหนึ่ง จึงพบว่า ผลพวงของการพัฒนาสมัยใหม่ก่อให้เกิดการเสียหายโดยส่วนรวมแก่สังคม เพราะมุ่งพัฒนาแก่วัตถุ การพัฒนาในชนบทโดยสังฆพัฒนาจึงได้ก่อร่างเป็นรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะตนและดำเนินการมาเป็นเวลาช้านาน และการพัฒนาถาวรวัตถุต่างๆ จะต้องเกี่ยวเนื่องกับเจ้าอาวาส โดยปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้

สรุปผลการวิจัยด้านบทบาทการปกครองของเจ้าอาวาส อีกด้านหนึ่งคือ การแสวงหาปัจจัยเพื่อการบูรณปฏิสังขรณ์ การมีวัดที่ดีเหมาะแก่การบำเพ็ญกุศล ทำให้มีกำลังเพิ่มแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน วัดเป็นที่รวมใจของชาวพุทธ ก่อให้เกิดความสามัคคี พัฒนาชีวิต พัฒนาชุมชน สังคมและเศรษฐกิจ ให้เข้มแข็งขึ้นอีกด้านหนึ่ง ได้แก่ บทบาทการสงเคราะห์ ที่เกี่ยวกับการรักษาพุทธธรรม ด้วยการศึกษารเรียนรู้ พระธรรมวินัย การมุ่งพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณ พัฒนาในด้านคุณธรรมจริยธรรม และการสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ เป็นบำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณชน

การศึกษาของพระสงฆ์

การศึกษาของพระสงฆ์ เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ต้องศึกษา เรื่อง ศิล สมาธิ ปัญญา เพราะเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของพระสงฆ์ ปัจจุบัน โลก ได้เปลี่ยนแปลง เป็นยุคที่ใช้เทคโนโลยี คนสมัยปัจจุบัน มีความสนใจเรื่อง ศิล สมาธิ ปัญญา ค่อนข้างน้อย ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลกควบคู่กันไป เพื่อปรับวิธีการนำเสนอธรรมะออกเผยแผ่ ให้คนปัจจุบันกลับมาสนใจในเรื่อง ศิล สมาธิ ปัญญา มากขึ้น อันจะก่อให้เกิดความสงบสุขของสังคม

โยธิน ละมุล (2545:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์และนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปของพุทธศาสนา อยู่ในช่วงก้าวไปสู่ความเสื่อม และมีแนวโน้มจะสูงขึ้น พระสงฆ์ควรจะศึกษาเล่าเรียน หาวิธีการป้องกันความเสื่อมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

สมเด็จ อุดแดง. (2545:บทคัดย่อ) ศึกษา สภาพปัจจุบันและความต้องการในด้านการศึกษาของพระสงฆ์ ในจังหวัดน่าน ผลการวิจัยปรากฏว่า สภาพปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรม โดยส่วนรวมทั้ง 5 ด้าน มีความพร้อมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน ผู้เรียนผู้สอนแผนกบาลี แผนกธรรมมีความพร้อมอยู่ระดับมาก เพราะสิ่งที่เรียนมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติกิจของสงฆ์ ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาส ส่วนเหตุผลที่ไม่ศึกษาแผนกธรรมและแผนกบาลี สำนักเรียนอยู่ไกล เดินทางไม่สะดวกและมีภารกิจอื่นมาก จึงไม่มีเวลามาเรียน

กิตติ ศรีวิเชียร (2528 หน้า 4-14) ศึกษาวิจัย ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งจากพระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ ประโยค 1-2 ผลการวิจัยพบว่า

ตัวแปรที่มีผลเกี่ยวข้องกับผลการเรียนการสอน คือครูหนึ่งรูปรับผิดชอบกับจำนวนนักเรียนมากรูป จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนบาลีสูง ผู้เรียนที่เรียนกับครูที่สอนหลายวิชา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะต่ำ ผู้เรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะสูงด้วย

ใหม่ นครโรสง (2510: บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง บทบาทของพระบัณฑิต ในการพัฒนาชุมชน เพื่อศึกษาบทบาทในด้านการศึกษา และเพื่อศึกษาบทบาทในด้านการเผยแพร่ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทเกี่ยวกับการสอน ทำหน้าที่สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มากที่สุด รองลงมาวิชาสามัญ แผนกธรรม ค่อนข้างน้อย เกี่ยวกับการสอนพบว่า ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายมากที่สุด มีอุปกรณ์ระดับปานกลาง แบ่งกลุ่มค่อนข้างน้อย

อุเทน โคตรภูเวียง (2533: บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในภาคคณะสงฆ์ 9 ชั้น 1) โครงสร้างการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม และแผนกสามัญคณะสงฆ์ 9 ส่วนใหญ่จะมีโครงสร้างคล้ายคลึงกัน 2) ผู้บริหาร ครูผู้สอน มีความคิดเห็นว่า โรงเรียนได้ปฏิบัติงาน บริหารการศึกษาทั้ง 6 ด้านคือ วิชากร บุคลากร ชุรกร กิจการนักเรียน อาคาร และความสัมพันธ์ สนับสนุนอยู่ในระดับปานกลาง 3) ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการบริหารส่วนใหญ่ เกิดจาก โครงสร้างการบริหารที่ขาดความชัดเจน ขาดแคลนปัจจัย งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรที่มีความสามารถ

สรุปงานวิจัยที่กล่าวมาคือ สถานการณ์การศึกษาธรรมะทางพระพุทธศาสนาค่อนข้างจะ ล้นคลอน อย่างดีก็เพียงทรงอยู่ได้เท่านั้น การพัฒนาไม่เจริญขึ้นเท่าที่จะเป็น การก้าวไปสู่ความ เลื่อมมีสูง การศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนามีจำนวนน้อย เพราะขาดบุคลากร ทางการศึกษา พุทธศาสนิกชนไม่ค่อยให้ความสำคัญที่จะศึกษาเล่าเรียนศีลธรรมอย่างจริงจัง ขาดอุปกรณ์ ปัจจัย หลายด้าน ขาดกำลังสนับสนุน ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ชัดเจน

การเผยแผ่ของพระสงฆ์

การเผยแผ่เป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นอยู่ได้ พระพุทธเจ้าให้ยึดถืออุดมการณ์ในหลักของการเผยแผ่ ด้วยความอดทนอดกลั้น ไม่เบียดเบียน ดังที่ พระองค์ทรงตรัสแก่ภิกษุที่ออกเผยแผ่ประกาศพรหมจรรย์ ครั้งแรกโดยมีใจความว่า “เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์แก่กุล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” มิ่งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

ประพันธ์ สุภษร (2544: บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ความสำคัญของบุคลิกภาพของพระพุทธเจ้า ต่อความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมบุคลิกภาพ ของพระพุทธเจ้าคือ สถานะทางครอบครัว การศึกษา และสภาพแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยภายใน

คือ สติปัญญา ความคิดที่แยกกาย เป็นกัลยาณมิตร มีเมตตากรุณา เป็นผู้ตื่นอยู่เสมอ มีขันติ มีพระวิริยะ อุตสาหะและสันโดษ บุคลิกพระวรกาย พระวาทะ พระจริยาวัตร ที่ทรงประพฤติเป็นประโยชน์แก่ชาวโลก ตลอดจนทำงานอย่างมีระบบและมีเป้าหมายชัดเจน เป็นปัจจัยส่งเสริมเกื้อกูลกัน ทำให้พระพุทธองค์ประสบความสำเร็จ

สรุป เป็นการเผยแผ่อีกวิธีหนึ่ง โดยการกระทำให้อยู่ให้เห็น เป็นแบบอย่างที่ดีและงดงาม ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ในพระพุทธศาสนา

พระครูพิศาล ธีรธรรม (ธีรพล ธีรพล) (2546:บพค้อย) ศึกษาเรื่อง การเผยแผ่พุทธศาสนาของคณะสงฆ์กับสถานภาพการนับถือศาสนาของประชากรในพื้นที่โครงการพัฒนาคลอง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จากการศึกษาพบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในพื้นที่โครงการพัฒนาคลองมีดังนี้ ออกเยี่ยมเยียนอบรมชาวบ้าน ออกอบรมนักเรียนในโรงเรียน และสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้าน จัดพิธีบรรพชาให้แก่เยาวชนชาวไทยภูเขา และจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

สมชาติ จิตปัญญา (2549:บพค้อย) ศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ในการเป็นพระวิทยากรอบรมคุณธรรม กรณีอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในการเผยแผ่ หลักธรรมให้ซึมซับเข้าสู่ ชุมชน และเยาวชน เป็นการสกัดกั้นความหลงในการบริโภคนิยม พระสงฆ์จะเป็นหลักที่พึ่งทางใจที่ดี

จิตติภัทร อจลธมโม (2537:บพค้อย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า บทบาทในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ คือ ท่านมีฐานะเป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า เป็นพระอุปัชฌาย์ กับภิกษุในฐานะเป็นเพื่อน สหธรรมิก เป็นที่ปรึกษา และประสานกับหมู่สงฆ์ ทั้งกับฆราวาสทั้งหลาย บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาท่านมีบทบาทเผยแผ่ในลักษณะการแนะนำให้คำปรึกษา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วถ่ายทอดแก่ภิกษุอื่น อุบาสก อุบาสิกาและบุคคลทั่วไป เป็นผู้ที่น่าเลื่อมใส ศรัทธาต่อพุทธบริษัททั้งหลาย บทการรักษาระสัจธรรม ท่านรักษาระสัจธรรมไว้ด้วยการศึกษาและทรงจำ ท่านสามารถทรงจำพระสัจธรรมได้ถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ เมื่อครั้งทำปฐมสังคายนา ท่านได้รับการคัดเลือก ให้เป็นผู้วิไลสนา พระสูตรและพระอภิธรรม บทบาทการสร้างสืบต่อศาสนทายาท ท่านเหมือนกับพระสาวกองค์อื่นๆ คือสร้างทายาทในการแสดงธรรมไว้ใน สังยุตตนิกาย นิทานวรรค และอรรถกถาสังยุตตนิกาย ในนิทานวรรค กล่าวไว้ว่า ภิกษุผู้เป็นศิษย์ของท่าน เช่น พระสัพพการี พระเรวตะ พระขุชชโสภิตะ พระสาณวาสีสัมภุตะ พระยสกาถกบุตร เป็นต้น

บุญเลิศ ชัมมทัสสี (2543:บทคัดย่อ). ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปรสิสุโท) ผลการวิจัยพบว่า หลวงพ่อกุณเป็นพระที่มีประชาชนศรัทธาเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก ท่านประสบความสำเร็จในการสื่อสาร การสนทนา ตอบปัญหา การใช้สัญลักษณ์ คือการเคาะศรีษะแทนการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ และวัตถุมงคล ผังตะกรุด จะมีคนทุกระดับไปนมัสการ โดยเฉพาะนักข่าว สื่อมวลชน จะติดตามเสนอข่าวสารท่านอยู่เสมอ ท่านสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบริจาคสร้างสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นงานที่ท่านอุทิศชีวิต เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติบ้านเมือง และพุทธศาสนามาเป็นเวลาช้านาน

งานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า การเผยแผ่ที่ประสบความสำเร็จต้องประกอบด้วย การปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรม ทั้งด้านบุคลิกภาพที่ค้ำคอเคารพเลื่อมใส การออกเยี่ยมเยียน พัฒนาอบรม ให้ความรู้ แก่เยาวชน ชุมชนในสถานที่ต่างๆ การแก้ปัญหา การอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนา มีส่วนสำคัญที่จะซึมซับผูกมัดจิตใจคนได้มาก

จริยวัตรของพระสงฆ์

จริยวัตรของพระสงฆ์ ได้แก่ วัตรปฏิบัติอันงามตามพระธรรมวินัย และตามบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ อันจะก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชน ดังมีผู้ทำการวิจัย ดังนี้

ทวีรัตน์ นาคเนียม (2530:บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ผลการฝึกสมาธิ มีผลต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้ต้องขัง ผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกสมาธิยอมรับว่า การฝึกสมาธิเป็นสิ่งที่มีความหมาย ต่อตัวเอง ทำให้จิตสงบ อารมณ์โกรธน้อยลง มีเหตุผลมากขึ้นและสนใจในการศึกษาธรรมะมากขึ้น และกรมราชทัณฑ์ควรให้การอบรมทางด้านศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรมแก่พนักงานเรือนจำจะได้เป็นแบบอย่างแก่ผู้ใกล้ชิด ตลอดจนเป็นผู้ให้คุณให้โทษแก่ผู้ต้องขัง

ธีระวุฒิ ธีรธัมโม (โสมเกษตริินทร์) (2543:บทคัดย่อ) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการศึกษาส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้:ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับ ผลการสรุปการวิจัยในเรื่อง ดังกล่าว พบว่า ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพด้านจริยวัตรของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเวียงป่าเป้าให้ดีขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการวิจัยเพื่อการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการเป็นพระวิทยากรอบรมคุณธรรม มีจริยธรรมอันงดงามและเผยแผ่จริยธรรมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

สรุป ผลการวิจัยว่า วัตรปฏิบัติอันงามของพระสงฆ์ คือการตั้งอยู่ในศีล การฝึกสมาธิ การเผยแผ่ด้วยการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี การแสดงธรรม บรรยายธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ เยี่ยมไปด้วยเหตุผลอันถูกต้องตามหลักธรรมคำสั่งสอน

อินเกอร์โซห์น (Ingersoll, 1963, 344-350) ได้วิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับมรรค:การวิเคราะห์ บทบาทพระสงฆ์ในหมู่บ้านภาคกลางในประเทศไทย พบว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์ ในชนบท เป็นมีเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพความเป็นอยู่ เนื่องมาจากอิทธิพลทั้งภายใน และภายนอกชนบท การคมนาคมที่เจริญขึ้น ทำให้พระสงฆ์และชาวบ้านมีความคิดที่กว้างไกลขึ้น และมีการติดต่อกับบุคคลภายนอกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับค่านิยมใหม่ๆเข้ามาแทนที่ ดังนั้นพระสงฆ์จำเป็นต้องปรับตนเอง ให้สนองกับแนวคิด ในเรื่อง ความเชื่อใหม่ๆ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้าน

บุญนาค (Bunnag, 1973, 180-187). ได้ทำการวิจัยเรื่องพระสงฆ์ ฆราวาส : การศึกษาการจัด ระเบียบวัด ขอบเขตเมืองในประเทศไทยภาคกลาง (Buddhism Monk, Buddhist Layman: A Study of Urban Monastic Organization in Central Thailand) กล่าวถึงระบบสังคมของไทยทางด้านการปกครองและเศรษฐกิจ ความเกี่ยวข้องกันทางญาติ และศาสนาในสังคมไทย วิถีชีวิตและสถานะทางสังคมของพระสงฆ์ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนวัด และระเบียบปฏิบัติภายในวัด รายได้ของวัดจากเทศกาลทางศาสนา บทบาทของคณะกรรมการวัดในการเชื่อมโยงวัดกับชุมชน ให้ทราบละเอียดเกี่ยวกับสถานะทางการเงินของชาวบ้านกับการใช้จ่ายเพื่อการศาสนา กล่าวถึงอิทธิพลของพุทธศาสนิกายเถรวาท กับโครงสร้างสังคมหลวมๆ ของไทย ที่แสดงถึงอิสรภาพของคนไทย แม้แต่ในวงการสงฆ์

เคลานส์เนอร์ (Klansner, 1974:138)ทำการวิจัยเรื่อง พุทธศาสนาในอีสาน ผลการวิจัย พบว่า มีลักษณะ กลมกลืนกับความจริงทางสังคม พุทธปรัชญา จิตวิทยา และเศรษฐกิจ และได้พบว่า อยู่ในลักษณะมีความสัมพันธ์ ของหลักพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และลัทธิความเชื่อเรื่อง ผีส เทวดา (Animism) แม้ศาสนาดังกล่าว จะมีความแตกต่างกัน ในแง่ของความคิด ความเชื่อ แต่ไม่ขัดแย้งกัน ในด้านการปฏิบัติ กลับเป็นเรื่องที่ดี คือ ต่างก็ช่วยส่งเสริมเพิ่มพลังแก่กันและกันให้เกิด ความสามัคคียิ่งขึ้น ดังจะพบได้ ในลักษณะของพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีขอฝน พิธีการรักษาผู้เจ็บป่วย พิธีแต่งงาน พิธีไล่ผี ฯลฯ พิธีกรรมดังกล่าวนี้ ประกอบด้วยพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และ พิธีกรรมทางพราหมณ์ ร่วมกัน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ของการทำกิจกรรมทางสังคม แทบทุกอย่าง จะมีพระสงฆ์เป็นผู้มีส่วนร่วมและประสานงานอยู่เสมอ

เคอร์ส (Kirsch, 1976:432) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พุทธศาสนาของชาวไทย ที่บ้านหนองสูง จังหวัดสกลนคร พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ผสม ระหว่างศาสนาพราหมณ์ (Brahmanism) และความเชื่อเกี่ยวกับผีสังเทวดา และพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมใจของชาวไทย พระธรรมคำสอนของพุทธ ศาสนาทำให้การปฏิบัติเป็นไปในแนวเดียวกัน ในฐานะที่ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อสังคม เปลี่ยนไปก็มีผลทำให้พุทธศาสนาผกผันไปด้วย จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น

นั่น พอสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ ระหว่างวัดกับบ้าน เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน มาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนไทยไปโดยพฤตินัย วัฒนธรรมประเพณี และการประกอบการบำเพ็ญบุญกุศล จะขาดพระสงฆ์ไม่ได้เลย และเรื่องพิธีกรรมต่างๆ ที่มาจากพราหมณ์ จากลัทธิความเชื่อในเรื่องผีสางเทวดา ที่นอกเหนือไปจากการบำเพ็ญบุญส่วนมากมักจะมีพระสงฆ์เป็นผู้มีส่วนร่วม ส่วนประธานอยู่เสมอๆ ดังนั้นสังคมไทย จึงเป็นสังคมที่เรียกได้ว่า เป็นสังคมพุทธ แต่การเรียนรู้เรื่องความเป็นพุทธของตนเองจริงๆ นั้น จะไม่ค่อยมีชาวพุทธคนไหนตอบได้ชัดเจน แต่พฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออก ก็เป็นตัวบ่งชี้ว่า เป็นชาวพุทธ

บริบทชุมชน

ผาย สร้อยสระกลาง (2551, กุมภาพันธ์ 29) บ้านโคกล่าม ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 (ปัจจุบัน) ตำบลโคกล่าม อำเภอคำปายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นที่ราบสูง ห่างจากอำเภอคำปายมาศไปทางทิศเหนือ 10 กิโลเมตร จากการที่ได้ศึกษา และได้สอบถาม คนเฒ่า คนชรา และนายมานิต บุญเชื้อ ที่เป็นผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน ได้ความว่า ชุมชนของหมู่บ้านนี้ เป็นเผ่าชนที่อพยพ มาจาก อีสานแถบเหนือ คือ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ มาตั้งเป็นถิ่นฐานอยู่ โดยมีนายสิม ปรีตวา พร้อมครอบครัว มาตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นครอบครัวแรก ต่อมาก็มีครอบครัวอื่นๆ ที่เป็นญาติกันบ้าง เป็นคนรู้จักสนิทสนมกันบ้าง เช่น ครอบครัวนายสอน แคนตะ นายแห่ ปัจฉิมา นายสิม ปะนามะสา เป็นต้น เดิมสถานที่แห่งนี้ เป็นป่าดงดิบ “ป่าดงดิบ” คือป่าที่ไม่มีฤดูผลัดใบ มีโบราณสถานที่สำคัญคือ “โนนข้าวสารดำ” ซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่โบราณ ภายในบริเวณโนนข้าวสารดำนั้น เมื่อขุดลงไป จะมีข้าวสารเป็นเมล็ดข้าวสีดำ เมื่อถึงเทศกาลเดือนหก ชาวบ้าน จะทำบุญเลี้ยงพระ และมีการแข่งขันจุด (บั้งไฟ) แข่งขันกีฬาพื้นบ้าน แข่งชักกะเย่อ หรือบางปีก็อาจมีมหรสพอื่นๆ อีก ชาวบ้านให้ความเคารพยำเกรง เพราะถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และ ปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเหมาะแก่การท่องเที่ยวศึกษาค้นคว้า

บ้านโคกล่ามกลายเป็นชุมชนที่โตขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และได้ถูกตั้งให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อปีพ.ศ. 2486 มีนายสิม ปรีตวา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก นายเป้ ประภาวิชา คนที่สอง นายอดิเรก ภูนพมาศพงษ์ คนที่สาม นายประสิทธิ์ ดงกันจ่า คนที่สี่ นายเดือน คำเสมอ คนที่ห้า และนายสานิต บุญเชื้อ คนที่หก ปัจจุบันเมื่อชุมชนแห่งนี้เจริญเติบโตขึ้นเรื่อยๆ จนได้รับสถานะเป็นตำบลเมื่อ พ.ศ.2522 แยกออกจากตำบลโคกสะอาด เป็นตำบลโคกล่าม อำเภอคำปายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มีกำนันคนแรก คือ นายโต ษะนวนรัมย์ นายสา พิมแพนคนที่สอง นายบุญมา (นามสกุลไม่ปรากฏ) คนที่สาม นายสี เชื้อสนิท คนที่สี่ นายประสิทธิ์ ดงกันจ่า คนที่ห้า และนายทองคำ แหวนมุกคนที่หก ปัจจุบัน มีเขตปกครอง

12 หมู่บ้าน ได้แก่ 1.บ้านปัดทอง 2. บ้านโนนสำราญ 3.บ้านหนองตาเรือง 4.บ้านสระคู 5.บ้านลุ่มม่วง 6.บ้านโนนแดง 7.บ้านใหม่สามัคคี 8.บ้านหนองกง 9.บ้านหนองเดินวัว 10. บ้านหนองโดนน้อย 11 บ้านผักกาดหญ้า และ 12 คือ บ้านโคกล่าม มีประชากรทั้งหมด เป็นชาย 3,807 คน เป็นหญิง 3,676 คน รวมเป็น 7,483 คน มี 1,627 ครัวเรือน ชุมชนในเขตตำบลนี้ นับถือ พระพุทธศาสนา ทั้งหมด

2. สภาพทางภูมิศาสตร์

2.1 ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของอำเภอลำปลายมาศ ห่างออกไป 10 กิโลเมตร

2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบสูง อากาศค่อนข้างแห้งแล้ง ห่างออกไปทางทิศเหนือ 3 กิโลเมตร เป็นบ้านสระคู และบ้านผักกาดหญ้า ทางทิศใต้ 1.5 กิโลเมตร เป็นบ้านลุ่มม่วง ทางทิศตะวันตก 2 กิโลเมตร เป็นบ้านหนองตาเรือง ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ 2 กิโลเมตร เป็นบ้านปัดทอง ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ 4 กิโลเมตร เป็นบ้านใหม่สามัคคี ทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ 4 กิโลเมตร เป็นบ้านหนองกง และทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ 1 กิโลเมตรเป็น โนนข้าวสารดำ ซึ่งเป็นโบราณสถานที่สำคัญของตำบล

2.3 การคมนาคม

มีถนนสาย ลำปลายมาศ – ชุมพวง ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน เส้นทางสะดวกพอสมควร ห่างออกไปทางทิศเหนือ 0.5 กิโลเมตร มีถนนมุ่งไปทางทิศตะวันตก ถึงบ้านปัดทอง โนนสำราญ ห่างไปทางทิศใต้ 0.5 กิโลเมตร มีถนนเลียบริมน้ำ ไปทางทิศตะวันตก 0.5 กิโลเมตร เป็นโนนข้าวสารดำ และไปสิ้นสุดที่ หมู่บ้านหนองตาเรือง ส่วนทางด้านทิศตะวันออก จะมีถนนเล็กๆ ที่ยังพัฒนาไปไม่ถึง คือบ้านหนองกง บ้านหนองเดินวัว บ้านใหม่สามัคคี ระยะทาง 4 กิโลเมตร

3 ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและประชากร

3.1 ลักษณะทางสังคม

เป็นสังคมแบบชาวพุทธ อยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย เป็นครอบครัวใหญ่ มีความเคร่งครัดต่อระเบียบประเพณี ผู้ที่ประพฤติผิดจารีต หรือนอกกริคนอกรอย จะถูกประณามดูหมิ่นเหยียดหยาม ไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมด้วย ทำให้เกิดการอับอาย การดำเนินชีวิตประจำวัน คนเฒ่าคนแก่มักเข้าวัดทำบุญเสมอๆ บรรดาลูกๆหลานๆ ก็ได้ซึมซับนำไปเป็นแบบอย่าง สืบกันต่อๆมา ส่วนผู้ชายจะ

ออกไปทำมาหากิน ในที่ต่างๆ เพื่อมาจุนเจือครอบครัว ผู้ที่อยู่บ้านก็จะทำงานบ้าน ทำความสะอาด หุงหาอาหารเย็บปักถักร้อย จะรวมพร้อมหน้ากันเมื่อถึงเวลารับประทานอาหาร

3.2 ด้านเศรษฐกิจ

เรียง ผาสุกสม และคณะ (2550, กรกฎาคม 15) กล่าวถึงเรื่องเศรษฐกิจว่า ด้านเศรษฐกิจของประชากร ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน เป็นหนี้สินเกือบทุกบ้านเรือน มีส่วนน้อย ที่มีฐานะอยู่ในขั้นพอมีพอใช้ ส่วนที่เรียกว่าร่ำรวยจริงๆ นั้น ไม่มี

3.3 ด้านประชากร และ พื้นที่ของหมู่บ้าน

มีประชากรทั้งหมด 929 คน เป็นชาย 430 คน เป็นหญิง 499 คนรวมประชากรชาย-หญิงรวม 929 คน มี 218 ครัวเรือน มีเนื้อที่ในหมู่บ้าน 4,646 ไร่ อ้างจากสำเนาทะเบียนราษฎรของค์การบริหารส่วนตำบลโคกล่าม (2551)

3.4 การปกครอง

การปกครองอยู่ในระบอบประชาธิปไตยของไทย มีผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน มีคณะกรรมการหมู่บ้านอีก 11 คน ปกครองกันโดยวิธีการพึ่งพา ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้น ก็มีการไต่ถามไต่สวน ให้อภัย หรือขมา (ขอโทษ) ถ้าเรื่องใหญ่หน่อยก็จะปรับ(โทษ) ตามความเหมาะสม แต่ถ้าเรื่องใหญ่ไม่สามารถจะตกลงกันได้ จึงต้องนำไปดำเนินการตามกฎหมายบ้านเมือง

3.5 การศึกษา

มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา ปัจจุบัน มีนักเรียน 110 คน (ปัจจุบัน) เมื่อเรียนจบก็จะไปเรียนตามสถานศึกษาต่างๆ และกำลังศึกษาอยู่ในปัจจุบัน 198 คน และสถานศึกษาอีกแห่งก็คือ วัด มีผู้เข้าไปศึกษาธรรมะ ร่วมกับภิกษุ สามเณร กำหนดการเรียนตั้งแต่วันเข้าพรรษา จนถึงวันออกพรรษา

3.6 การสาธารณสุข

มีสถานีอนามัย ประจำตำบล และมีหน่วยงานทางสาธารณสุขประจำจังหวัด ประจำอำเภอ มาตรวจเยี่ยม ให้คำแนะนำเป็นบางโอกาส

3.7 กลุ่มชาติพันธุ์

เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากอีสานทางตอนบน คือ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และมาจากที่อื่นๆของประเทศบางส่วน ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ เมื่อ พ.ศ. 2486 ภาษาพูดประจำถิ่น คือ ภาษาอีสาน(ลาว) อาหารหลัก คือข้าวเหนียว

3.8 ประเพณีวัฒนธรรม

ประเพณีวัฒนธรรมของประชากรในหมู่บ้าน มีความเคร่งครัดต่อประเพณี การเข้าวัด ทำบุญ ฟังธรรม ถือเป็นกิจวัตรที่ดี ประเพณีที่กระทำเป็นประจำ คือ งานเทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา งานเทศน์มหาชาติ งานทำบุญกฐิน งานทำบุญข้าวกระยาสารท (ข้าวสาร) งานสงกรานต์ งานทำบุญบูรพเขตพลี (ทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไป) งานมลลสมรส งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช เป็นต้น

3.9 ความเชื่อ

เชื่อในคำสอนพุทธศาสนา เรื่อง บาป- บุญ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อว่า ตายแล้วเกิดตามอำนาจของกรรม เชื่อเรื่องผี- เทวดา เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อ หมอคู่ เชื่อ โชคชะตาเครื่องรางของขลัง มีบุคคลจำนวนมาก ที่ได้รับการศึกษาทั้งทาง โลกและทางธรรมอย่างถูกต้อง ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ เชื่อเหตุ- ผล ที่กระทำในปัจจุบัน

3.10 การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักคือ การทำนาข้าว อาชีพรอง เช่น ทำไร่ อ้อย ไร่มัน ไร่ข้าวโพด การเลี้ยงสัตว์ งานฝีมือในครัวเรือนเช่นงานจักรสาน เลี้ยงหม่อนไหม และการออกไปเป็นพนักงานในบริษัทบ้าง ขายแรงงาน ตามร้านค้า ตาม โรงงานสถานที่ต่างๆ และต่างประเทศบ้างเป็นบางคน เป็นต้น

4 สภาพปัญหาชุมชน

4.1 ปัญหาสังคม

มานิต บุญเชื้อ และคณะ (2550) กล่าวถึงปัญหาเศรษฐกิจว่า ปัญหาของสังคม ส่วนมากเป็นเรื่องทางความคิด ที่แตกต่างกัน เป็นเหตุให้นำมาซึ่ง ความแตกแยกกัน เช่น เรื่องการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และเรื่องของความเชื่อในทางศาสนา เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี การทำบุญ เพราะความแตกต่างกันในด้านการศึกษา ระหว่างคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่า ทั้งเรื่องการอนุรักษ์ การพัฒนา ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในยุคใหม่คือ ยาเสพติด มีนักเลงหัวไม้ ค่อนข้างจะมากขึ้น เป็นต้น

4.2 ปัญหาเศรษฐกิจ

มานิต บุญเชื้อ และคณะ (2550) เป็นเรื่องหนี้สิน เพราะเกือบทุก ครอบครัว ต่างก็มีหนี้สิน มากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก การบริหารชีวิตของตนเองและครอบครัว ไปยึดติดอยู่กับกระแสวัตถุนิยม เห็นความมั่งมีเป็นสิ่งที่สร้างชื่อเสียงเกียรติยศ ทุกคน จึงมุ่งแสวงหาความร่ำรวยเป็นที่ตั้ง ขาดความพอเพียง จึงเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ที่จะต้องแก้กันต่อไป

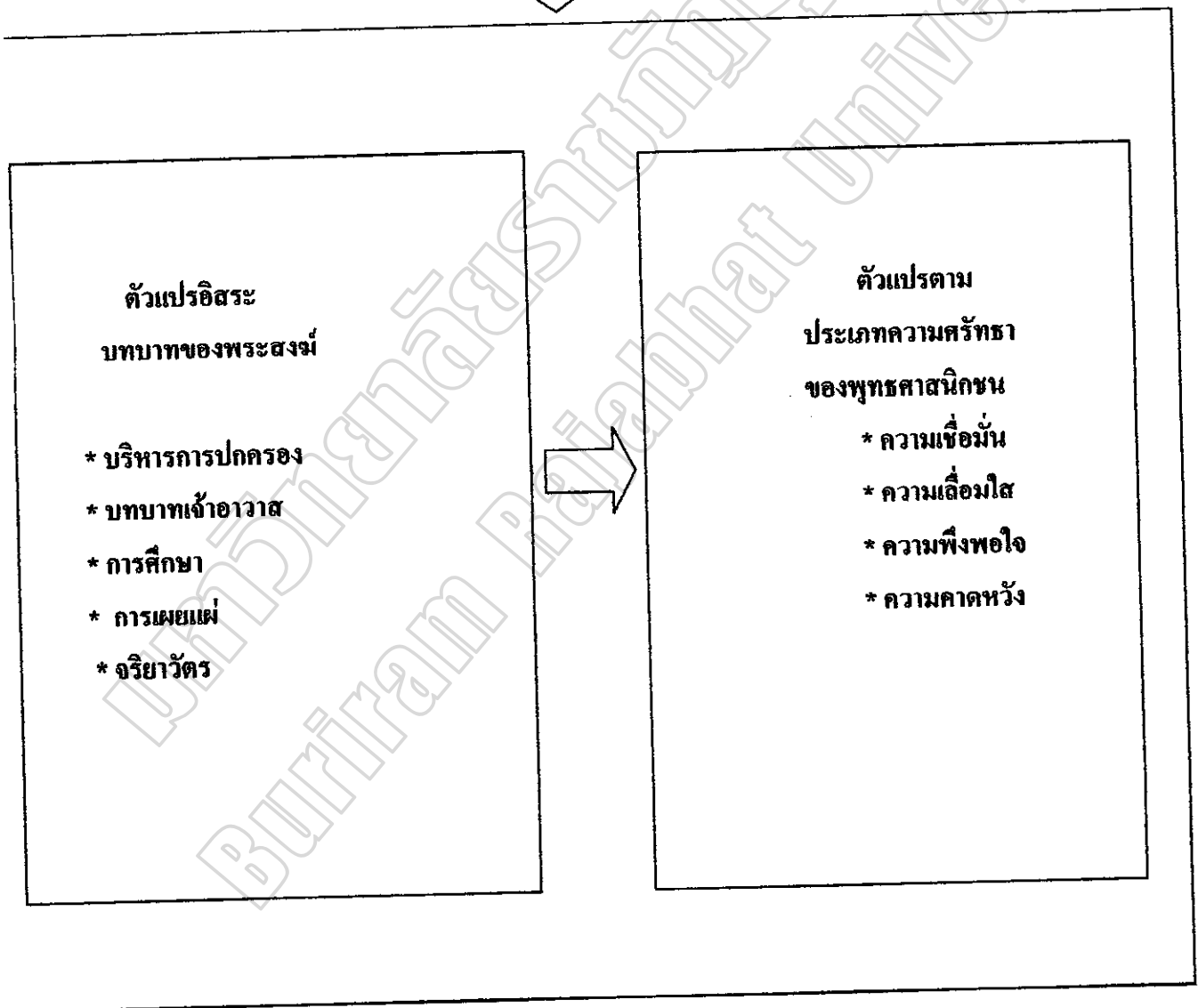
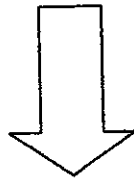
4.3 ปัญหาสภาพจิตใจ

นริศรา เลสนาคี และคณะ (2550) แสดงความคิดเห็นเรื่องสภาพจิตใจของประชากรว่า สภาพทางด้านจิตใจ ของประชากรในชุมชนแห่งนี้ ยังขาดความมั่นใจในเรื่องความดี คุณธรรม ส่วนหนึ่งกำลังหลงอยู่กับความสับสน ใหลไปกับกระแส การเปลี่ยนแปลงของโลก ส่วนหนึ่งหลงไป ในวัตถุนิยม ด้านเกียรติยศชื่อเสียง และอีกส่วนหนึ่ง ยังมีความคิดทางด้านอนุรักษนิยม ทางด้าน วัฒนธรรมประเพณี และศีลธรรม ซึ่งความคิดที่แตกต่างกันนี้ เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาทางด้านจิตใจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาท
พระสงฆ์ในปัจจุบัน: กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนตำบลโคกกล่าม

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษาความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทพระสงฆ์
ในปัจจุบัน : กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนตำบลโคกกล่าม